

*Zorbalığa karşı yaptıkları “devrimlerde”
“dostları” tarafından katledilen ve yenilen tüm devrimcilere...*

Alişan
Şahin

Apolitika

Politikadan
Çıkış
Yazıları

dih

İstanbul Kültür Sanat Vakfı

hayalci hücre: #47 “aramakla bulunmaz” | non est inventus ab inquisitione #3 |
apolitika: politikadan çıkış yazıları | alişan şahin ©2024 hayalci hücre | bu
kitabın türkçe yayın hakları alişan şahin ve hayalci hücre yayın’a aittir. | yayına
hazırlayan: emel akgül | kapak tasarımı: soner torlak | dizgi: nail düNDAR | baskı-
cilt: repar tasarım matbaa, yenibosna merkez mh. cemal ulusoy cd. no: 43
bahçelievler/istanbul (sertifika no: 40675) | 1. baskı 2024 / istanbul | isbn no:
978-625-6597-38-9 | sertifika no: 73832 | hayalci hücre yayın lema yayıncılık
basım dağıtım kırtasiye ticaret limited şirketi sinanoba mahallesi aktay caddesi
A3-27 blok no: 6a iç kapı no: 6 büyükçekmece / istanbul |
<https://hayalcihucre.com>

1. Anarşistler ve Başörtüsü

9

2. Anarşizm ve Türkiye'nin
Değişmeyen Reel Politikğine
Dair Sorular

23

3. Solun ve Türkiye Solunun
İmkansızlığı: Milliyetçilikten
Sistemin Kendisi Olmaya

37

4. İstanbul'un Mutenalaştırılması
ve Kentsel Dönüşüm

67

5. Başlamadan Biten Devrim, Sürgün
ve Felsefeciler Gemisi (1922 Rusya)

75

6. "Muhafazakâr Anarşizm"
Bir Oksimoron mudur?

85

7. Bir Kitap Tanıtım Yazısı
Dolayısıyla Rojava:
İktidarsızlığı Savunanların
İktidarsızlık Sızlanmaları

99

1

Anarşistler ve Başörtüsü
(İslamofobik Temayüllerden Birine Bir İtiraz)

Tarih ve Kıyafet
Globalleşen Problem: Başörtüsü

Bu yazının maksadı problemleri bir alandaki sorulara cevap vermek değıl. Sadece soru sorma denemeleri yapmaktır. Ya da sorulması gereken soruları yeniden ele almaktır.

Ve ana teması anarşizm, İslam ve Türkiye’de bunun tezahürleri üzerine olacak. Bir tür kendi kendini değerdendirme yazısı olarak da okumak mümkün. Bunu söylerken de Türkiye Anarşizmini kendimden mevcut olarak görmediğimi de belirteyim olaki yanlış anlamalar olmasın. Böyle bir yazıya neden ihtiyaç duyulduğunu yanıt ise Sherif Gemie’nin Anarchist Studies’de yayınlanan “Fatima’nın Duruşması” başlıklı yazısının bende uyandırdığı etkilerdir bir bakıma.

Sherif Gemie’nin yazısında en azından görünen ve gün yüzüne çıkan ve aslında bir dönüm noktası olmasını umduğum şey yazının kimi anarşist prenisplere vurgu yaparak Özgürlükçü bir etiğın bugün itibarıyla basması gereken yere yaptığı göndermeler oldu. Bunlar yazıdan da açıkça görüneceğı üzere (a) kişinin kendi vücudunu gösterme hakkı – bu kişinin kendi vücut otonomisi üzerinde tasarruf etme hakkı olarak da okunabilir – (b) devletin baskısıyla karşı karşıya kalan grup, cemaat ve bireylerin hallerine dair Anarşistler olarak nerede ve nasıl durulacağına ilişkin göndermelerdir.

Bahsi geçen yazıda dikkat çekici başka bir nokta ise Fransız ve Türkiye devletlerinin devlet yapılanması ve bürokrasisinin işleyiş mantığının en azından dışardan bakıldığında birbirlerine olan yakınlıklarıdır. Her iki devletinde diyanet işlerinden sorumlu yetkili mercilerinin olması bu benzerlikleri belirginleştirmektedir. Türk devlet yapısının modernleşme sürecinde yapılanma olarak Fransa’yı örnek almasını anlaşılır kılan en önemli se-

bepler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmadan önceki dönemi de göz önünde bulundurursak, devlet oluşumuna katkıları olan hemen hemen tüm entelektüellerinin Frankofon olmaları ve Fransız entelektüelleriyle yakın ilişkiler içerisinde olmalarıdır. Fransız felsefecisi Comte ile Tanzimat'ın "büyük" adamı Mustafa Reşit Paşa arasındaki yazışmalar ve bu yazışmalardaki Pozitivist bir din inşa etme tartışmaları bu etkinin ne kadar yakın olduğunu gösterir bir veridir.*

Velhasıl kelam Fransız laisizmi ile Türk laisizminin temel benzer özellikleri din ile dünya işlerini birbirinden ayıran kurumlara sahip olması ve dine –ebetteki bu din İslam dan başkası değildir – bir çeki düzen verme çabasıdır. Bunu yaparken İslam'ın hiçbir mezhebinin rızasını dahi alması mümkün olmayan bir bürokratik mekanizma oluşturmıştır. Atama ile tanrı ile birey arasında devlet memuru bir din adamları bürokrasisi oluşturmuştur. Bunu yaparken devletin yaptığı ilk iş tüm tekke ve zaviyeleri kapatmak ve tarikatların işleyişine yasak getirmek olmuştur. Bu yasaklar başladığından bugüne her türlü dini görüşme buluşma ve etkinlik devlet tarafından kovuşturmaya uğramıştır. Tabi ki bunun tercümesi – komik de olsa – şudur: Tanrı ile kul arasına devletten başka kimse giremez. Tüm bunların bir başka sonucu olarak devlet, dine dair düşüncelerinden hareketle ve onun önermelerinin yeni bir yorumuyla toplumu yeniden yapılandırmasının önemli bir aracını ele geçirmiş olarak projesini hayata geçirmiştir. Buna karşı tepki olarak Türkiye insanını (yıldır devletin en önemli önceliklerinden biri olan) "İrtica Tehlikesi"ne karşı uyanık olmaya çağırmıştır. Bunun başka bir tezahürü Türk kimliği altına aldığı ve etnik farklılıkları dahi silerek zorla kabul ettir-

* *Düşünen Siyaset*, Sayı 19, "Auguste Comte'un Mustafa Reşit Paşa'ya Mektubu ve Tercümesi", s. 287.

diği, herkesin aynı soydan geldiği tezini işleyerek peygamberimsi bir baba ya da peygamberimsi bir karakter yaratmak olmuştur. Mustafa Reşit Paşa ile Comte arasındaki yazışmanın işaret ettiği din, adı konmamış bir din olarak bugün mevcuttur diyebiliriz belki.

Türkiye’de devlet ve Din arasındaki ilişkiyi kısa bir cümle ile özetlersek diyebiliriz ki; devlet batılı ve modern bir toplum yaratmanın aracı olarak dini de bu mühendislik projesinin yapı taşlarından biri olarak “kötü” taraflarından ayıklayarak binanın inşasında kullanmıştır. Tabii ki bu birçok cana ve mala mal olmuştur.

Bu duruma Anarşist bir bakış açısına sahip bir birey nasıl yaklaşmalıdır. Anarşizmin yeri elbette modernleşme sürecindeki devletin tüm baskı aygıtlarıyla kitleleri terbiye etmek amacıyla uyguladığı bu terörüne de karşı çıkmak olmalıdır. Fakat baskıyla karşı karşıya kalmış olan kitlelerin tepkileriyle ne denli ortak hareket edebileceğine dairde fikir belirtmek gerekmektedir. Elbette bu spekülatif tartışmanın ne yeri ne sırasıdır diyecekler çıkacaktır. Fakat ben olur olmaz konularda fikir beyan etme ihtiyacında olan insanların yaşadığı bu ülkede, yaşamımızın içine yer etmiş ve halen izleri bugünde süren bu modernleşme sürecinin bırakmış olduğu yaranın en azından anarşist bir gözle değerlendirilmesi gerektiği düşüncesindeyim. Bu konuda fikir beyan etmenin bugünkü tartışmalara ve problemlere bir açıdan yanıt getireceğine inanmaktayım. Asıl soru bu ve bundan sonra gelecek olanlardır.

Burada asıl soru: laisizme anarşizm nasıl yaklaşır. Devletin din kurumlarına karşı bir iktidar mücadelesi olan ve adı laisizm olan bu kavramı bir anarşist sorunsuz olarak savunabilir ve ona onay verebilir mi?

Türkiye örneğinde gördüğümüz kadarıyla Anarşizm dünyevi olanla uhrevi olanın neresinden durur. Kamu

alanı ve özel alan ayrımı – bugünün dünyasında önemli tartışmalardan birini oluşturmaktadır bu – bizim için ne ifade eder, etmelidir ya da bizim için bir manası yok mudur? Bu sorunun yanıtı nasıl bir dünya da yaşamak istiyoruz ile alakalı olabilir mi? Dünyevi ve uhrevi dünya ayrımı yapmamak kendi bütünlüğünü savunan bir birey için neden problemli olsun? Anarşizm bireyin vücut otomisinin içerisine insanın düşünceleri, inançları ile pratikleri arasında bir ayrım koymayan bir düşüncedir. Ve hatta bu bütünlüğü savunur. Bir anarşist bunu bir dindar için ne kadar uygun görür? Hele ki bu dindar bir anarşist ise! Sonra dindarlarla Anarşistlerin ilişkileri (dindar olmayan Anarşistlerle hatta) nasıl olmalıdır sorularına da yanıt vermek zorunda değil miyiz? Son soruyu Anarşistlerin yoğunlukla dindar olmayanlardan mütevellit olduğu gerçeğinden hareketle sormaktayım.

Elbetteki vurgulamayı ihmal etmememiz gereken şey Sherif Gemie'nin de belirttiği gibi Anarşizmin Ruhban sınıfına karşı olmasıdır. Ruhban sınıfı, her türlü kurumun olduğu gibi, bir baskının otoritenin ve manipülasyonun simgesi ve adıdır.

Tarih ve Kıyafet

Başörtüsü yukarıdaki sorular minvalinde ele alınabilecek önemli bir mevzu. Bu konuda Türk solunun da Anarşistlerin de iyi bir pratik sergilemedikleri aşikâr. Fransız anarşistlerinin göstermiş oldukları tepkiler konuyu görmemezlikten gelmemelerinden hareketle bir takdiri hak ederken – düştükleri içler acısı halleri ve hatta devletle ve genel İslamofobik ortamın diline yakın dile sahip olmaları bir yana – Türkiye'deki bizleri, konuyu görmemezlikten gelme halimiz den dolayı, onların hallerinden farklı kılmamaktadır.

Bu halimize dair birçok şey söylenebilir. Duruma baktığımda benim aklıma ilk gelen şey, Türkiyeli Anarşistlerin politika ve politikanın yapılış tarzına dair belirsiz düşünsel tezlerle sahip olmaması gelmektedir. Politika yapmanın iğreti bir duruş olması ve anarşistlerin politikaya uzak durmak gerektiği gibi bir düşünceye sahip olmalarından hareketle günlük politikanın konularına uzak durduklarını düşünmekteyim (bu görüşü yanlışlayacak temel anarşist eylemlilikler anti-militarizmle yürüten vicdani ret ve savaş karşıtlığıdır). Ola ki bu düşünce yanlıştır. O halde durum daha da vahimdir.

Başörtüsü mevzu ülke tarihinde yaşanmış benzer vakaları görmeden bundan bağısız olarak ele alınması bir fenomen değil. Onun devlet politikalarıyla devamlılığı mevcut. Onun evveliyatı cumhuriyetin kuruluş projesiyle, topluma şekil verilmesi çalışmalarıyla, Avrupalı insan yetiştirmeye – aslında occıdentalizm gibi görünmesine rağmen bir tür orientalizm olarak adlandırmak daha doğrudur – alakalıdır. Başörtüsü bugünün sorunu olarak sadece artık Türkiye’yi değil Tüm Avrupa’yı ve hatta dünyayı ilgilendiren bir sorundur.

Türkiye için bunun evveliyatı cumhuriyetin ilk yıllarına kadar gider. Ve hatta daha önceki dönemlere de götürülebilir. Fakat devlet politikalarının en belirgin olarak kendisini ifade ettiği dönem 1925 Şapka devrimidir.

1925 Şapka Devriminin (aslında Tüm bir modernleşme projesinin kendisinin de) Anarşist bir gözle değerlendirilmesi gereklidir. Özellikle bireyin ve kültürün tepkileri ve otoriter hallerin aldığı şeklin değerlendirilmesi ve devletin hali pür melalini anlamak için kim bilir bizlere ne gibi ufuk açıcı olanaklar sağlayacaktır. Şapka devrimi (kılık-kıyafet devrimi demek daha uygun belkide), geleneksel kıyafetlerin ilkel görünümünden kurtulmak ve Batılıya benzemek adına Devlet zoruyla ya-

saklanması, devlet zoruyla yeni bir medeni insan yaratılmasıydı. Vatandaş yaratma çabasıydı: Modernizmin ve liberalizmin tüm eski toplumsal hallerinden sıyrılmış bir çeşit kimliksizleşmiş, soyut vatandaşını... Bu çaba dil-den giyime, eğitimden düşünceye insanların o güne kadar gelenekle ya da kuşaktan kuşağa öyle ya da böyle akış halinden gelen hallerini terk etmelerini önermek, olmaz ise zorla da olsa değiştirmeyi gerektiriyordu. Bunun içindir ki bu projelerin ifadeleri olan “devrim”lere karşı her küçük hareket şiddetle karşılaşmış ve bu tepkiler kimi zaman katliamlara varan müdahalelerle bastırılmıştı.

Özellikle kılık kıyafet devrimi adi verilen devrimler insanların düşünsel ve vücut bütünlükleri arasında oluşmuş olan duruşlarını bozan bir garip hal olarak değerlendirilebilir.

İnsanların hal ve duruşlarını batılı kılmak ve batılıya benzetmek için Devlet önce yasalar çıkarmış ardından bu yasaları uygulamak için her türlü baskıyı kullanmıştır. Pervazsızlığı ayyuka çıkmıştır: Takrir-i Sükûn kanunu ile idamlarla ve işkencelerle yürütülen devlet baskısı toplumu dönüştürmek için başvuru en etkili araçlardır zamanında.

“Şapka aleyhinde olanlar veya her ne gerekçeyle olursa olsun şapka giymeyenler mahkemeye sevk edilir. Birçok kimse sürgün veya on-on beş yıla varan hapis cezalarına çarptırılır. Rize’de 8, Maraş’ta 7, Erzurum’da 4 kişi idam edilir. Bir başka kaynakta da Rize’de 8, Sivas’ta 3, İskilip’te 2, Menemen’de 28, toplam 78 kişinin idam edildiği geçmektedir.”¹

¹ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Milliyet Gazetesi, 21. Cilt, İstanbul.

Dönem 1925’ler. 78 kişi sırf bu devrimler için idam edilmiş. 12 Eylül’de idam edilen insan sayısı 50. Zamanın terörünü bugün anlatacak diller belki de yok. Her şey unutturuldu. Nasıl 12 Eylül darbesi unutturuluyor/unutuluyorsa. Üstelik bu idamların asıl gerekçelerinden biri bu kılık-kıyafettir. Zamanında idam edilenlerin sayısı 1.500 dolaylarındandır. Fakat bu rakamın yanlış olduğunu ve rakamın 20 katı insanın idam edildiği iddia eden tezler de var. Belki de bu rakamların doğrulukları hiçbir zaman ispatlanamayacak. İspatlanamayacak olmasının nedeni ise belge adına ortada hiçbir şeyin bırakılmamış olması elbette.

M. K. Atatürk ise İstiklal Mahkemelerini ve Takrir-i Sükûn Yasasının görevlerini ve hatta meclisteki görüşmelerde Şapka Yasasına karşı konuşma yapan milletvekilinin durumunu şöyle anlatır:

“Bunu, Takrir-i Sükûn Yasasının yürürlükte bulunduğu sırada yaptık. Bu yasa yürürlükte olmasaydı yine yapacaktık. Ama buna, yasanın yürürlükte oluşu da kolaylık sağladı denirse, bu çok doğrudur. Gerçekten, Takrir-i Sükûn Yasasının yürürlükte bulunuşu, kimi gericilerin kamuoyunu geniş ölçüde ağulamasına (zehirlemesine) olanak bırakmamıştır... Bursa Milletvekili Nurettin Paşa, yalnızca şapka giyilmesinin, ‘temel haklara, ulusal egemenliğe ve kişisel dokunulmazlığa aykırı işlem’ olduğunu ileri sürmüş ve bunun, ‘halka uygulanmamasını sağlamaya’ çalışmıştır. Ama Nurettin Paşa’nın ulus kürsüsünden alevlendirebildiği bağnazlık ve gericilik duyguları, en sonu birkaç yerde ve birkaç gericinin, İstiklal Mahkemelerinde hesap vermele-riyle söndü.”²

Görünen odur ki bugün ile 80 yıl öncesi arasında zihniyet olarak bir farklılık yoktur. “Temel haklar ve kişisel

² Mehmet Zeki Direk, *İslam ve Atatürk Devrimleri*, s. 138-139.

dokunulmazlığa aykırı” olan şeylerin “halka uygulanması”nın yöntemleri de anlaşıldığı kadarıyla İstiklal Mahkemeleri –İstiklal Mahkemelerinin nasıl işlediği zaten başka bir konudur. İlgilisi internette bir arama yapıp durumu görebilir– ve başka yöntemler.

Şapka Kanununun çıkmasıyla birlikte Erzurum, Rize, Sivas, Maraş, Giresun, Kırşehir, Kayseri, Tokat, Amasya, Samsun, Trabzon ve Gümüşhane gibi illerde protesto olayları yaşanır. İstiklal Mahkemeleri, TBMM’nin çıkardığı laiklikle ilgili iki yasaya karşı yükselen tepkileri kovuşturmaya başlar. Bunlar, şapka giyilmesi ve tekke ve zaviyelerin kapatılması kanunlarıdır. Yasaya göre, şapkadan başka bir başlık giymekte direnmenin cezası üç aya kadar hafif hapis iken, kanunu protesto hareketleri, sistemin meşruluğuna karşı yönelen idamlik suçlar sayılır. Şapka, İstiklal Mahkemelerinin en önemli konusu haline gelmiş olur.

Bu merhalede İstiklal Mahkemeleri ve İskilipli Atıf Hocayı anmamak yanlış olur. İskilipli Atıf Hoca’nın davası ve idamı bu medenileşme projesinin nasıl bir proje olduğunu aşikâr bir şekilde gözümüzün önüne serer. Atıf Hoca 1924 yılında *Frenk Mukallitliği ve Şapka* kitabını yayınlar. Yani Şapka Hakkında Kanunun kabulünden bir buçuk sene evvel. Tabii, onu da Maarif Vekâletine gönderir, izin hatta takdir alır. 25 Kasım 1925’te Şapka Hakkında Kanun çıkarılmış, fakat bu kitapta yazdıklarından dolayı 7 Aralık 1925’te tutuklanmış ve 4 Şubat 1926’da İskilipli Atıf Hoca idam edilmiştir.

Bu ülke halen konuştukları ve yazdıkları için cezai kovuşturmalara uğrayan insanların ülkesi. Geçmişinde –çok da eski sayılmaz– yazdıkları ve hatta devletin görüşlerini paylaşmadıkları için idam edilenlerin ülkesi. Ve bugün bu ülke devletin istediği gibi giyinmeyenlerin devlet tarafından düşman gözüyle görüldüğü ve hakla-

rında kovuşturmaların yürütüldüğü ülke. Ve biz bu toprakların üzerinde yaşayan ve kendisini çeşitli kimliklerle tanımlayan insanlar olarak bunlara sessiz kalarak ve görmezlikten gelerek zalimin yanında yer almayı tercih etmek durumunda kalmış insanlarız.

Başörtüsü ile Şapka Devrimi sırasında yaşananlar arasında devlet politikası açısından o gün ile bugün arasındaki fark ancak münferit bir farktır. Sadece bugün başörtüsünden dolayı idam edilen yok. Matah olan Asrileşme (çağdaşlaşma), bugün de matah bir şey olarak medyasıyla ve eğitim sistemiyle insanlara giydirilmeye çalışılmaktadır. O zaman sadece erkeklerin kıyafetlerine dair bir müdahaleyi zorla yapma cesaretine sahip devlet, kadın giyimine dair böyle bir müdahaleyi yapacak cesarete sahip değildi. Bunu sadece özendirerek yapma yoluna gitti (Ankara’da balolar ve dans partileri vs.). Fakat bugün geleneksel örtüden daha farklı özelliğe, şekle sahip olan türban, başörtüsü vs. siyasal simge mazereti adı altında baskıya ve karalanmaya gerekçe olmaktadır. Oysaki türban üzerine yapılan en yetkin çalışmalardan biri, türban giyen kadınların evden sokağa çıkan kadının sosyal yaşamda yer alma mücadelesinin bir parçası olduğunu söylemekte. Bu insanlar süreç içerisinde “kamusal yaşama katıldıkça İslami yasakları delmekte, ‘mahrem’ alandaki kadın erkek ilişkilerini alt üst etmektedir”ler.³ Modernleşme sürecine kimi Anarşistlerin nasıl yaklaştıklarını ya da yaklaşabileceklerini tahmin etmek zor olmasa da, özellikle türban probleminin kadının mahrem alandan kamu alanına açılmasına bir neden olarak gösteren tezin ışığında Türkiye’nin modernleşme sürecinde

³ Nilüfer Göle, *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*, Metis Yayınları, Nisan 2001 s. 181-182.

kadının yerine dair Türkiyeli Anarko-feminist ve modernleşme karşıtı insanların yaklaşımlarını bilmek hayli ilginç olurdu.

Globalleşen Problem: Başörtüsü

Bugün başörtüsü sadece Türkiye'nin bir problemi değil artık. Bu problem özellikle Avrupalı ülkelerin problemi olarak da gündeme oturmuş durumda. Avrupa'daki yabancı düşmanlığının –gerek hükümetler gerekse Avrupalı insanların nezdinde– göstergesi haline gelmiştir. Yakın zamanlarda bu konu Avrupa'da, Avrupa'nın hemen hemen diğer ülkelerinden daha liberal ve çok kültürlü bir toplum olmaktan övündüklerini söyleyen İngiltere'de de günlük basının sütunlarını işgal eder bir hal aldı. Eski dışişleri bakanının yüzü kapalı seçmenlerini görüşmeye kabul etmeyeceğini söylemesi ve bunu meşru kılmak için yapmış olduğu açıklamaların ardından, ülkenin değişik yerlerinde Müslümanlara karşı saldırılar bir artış kaydetmiştir. Ardından Avrupa'nın başka ülkelerinde türban tartışması başka bir hal almıştır. Başörtüsü Amerikan ve Avrupalı emperyalistlerin hegemonya mücadelesinde Avrupalı “değerler ve yaşam tarzları” dedikleri şeyin karşısına koydukları bir simge olarak durmakta. Ve kimi Avrupalı devletlerin ırkçı partileri burka ya da nikab giyilmesini sokakta yasaklamak için yasalar hazırlamaktalar. Kamu alanındaki güvenliği engellediği için(!) yasakları ve oluşturdukları söylemlerini meşru kılmak için halkın güvenliği söylemine sığınmaktalar. Bugün batıda yüzyılların kazanımıyla elde edilmiş liberal değerler tehdit altında sırf bu güvenlik söyleminin kitlelerde bulduğu anlam yüzünden. Toplum önce terörize edilmekte ve sonra da çeşitli yasalarla kapana sıkıştırılmaktadır. Her durumda ve her harekette özellikle İslamofobiye körükleyecek her şeyi yapmaktalar. Sorun global bir hal almış durumda. Benim nazarımda sorun

Avrupalı barbarlarla Avrupalı olmayan kültürel duruşların çatışması olarak durmaktadır. Sorun başörtüsü nikab ya da burka giyen insanların kendi bireylikleriyle (ki bu bireylikleri toplu tepkiler olarak gün yüzüne çıkmaya gebedir. En azından ben umuyorum bunu) devletlerin mücadelesi halini almış durumda. Bu devletler ve onların sağcı ve muhafazakâr medyası bu yasalar ve oluşturulan dil ile insan tekine karşı saldırıda bulunmaktalar. Hollanda'da hazırlanan yeni yasada sokakta burka giyerek dolaşmak artık yasaklanacaktır. Tunus'ta bu zaten yasaktı ve kimsenin umurunda değildi şimdiye kadar. Gerçekten de halen kimsenin umurunda değil. Orada diktatörlüğün Batıcı olması, Batılılar için üzerinde problem olarak durulacak bir mevzu olarak görülmemesine gerekçe olmaktadır. İtalya'daki faşist kuzey ittifakı ve milletvekilleri de aynı şeyleri söylemekteler. Yakın zamanların ve hatta bugünümüzün asıl mevzusunu başörtüsü, nikab, burka, yani örtünme oluşturacak.

Yükselen yeni ırkçılığın ana eksenini oluşturan yabancı düşmanlığı hedef olarak İslam coğrafyasından gelen göçmenlerden hareketle de İslam'ı hedef almakta ve Batı kamuoyunda ve daha ötesinde İslam coğrafyasında yer alan birçok ülkede dahi yerli Oryantalistlerce de İslam'ın neden geri bıraktırdığı gibi saçma ve bir o kadar da Emperyalizmin ve sömürgeciliğin ve sömürünün tarihini gizleyen tartışmanın yaşanmasına sebep vermektedir. Yabancı düşmanlığı lokal alandan bölge, ülke ve hatta kıta düzeylerinde kendini gösterebilirken, bizim İslam bağlamında ele alırken dikkat edeceğimiz şey bunun yabancı düşmanlığıyla beraber daha karışık bir dinler arası düşmanlığa ve hatta Batı ile İslam coğrafyası arasındaki bir düşmanlığa dönüşmesidir. Tabii buna İsrail ve Filistin arasındaki bitmek bilmez savaş ve "İsrail demokrasisinin" kimi çevrelerce bulduğu manadan hareketle İslam'a yapılan saldırıları eklemek gereksiz.

Bu minvalde “Anarşistler İslamofobinin yanında mı yer alacaklar, yoksa buna karşı bir durumu ortaya koyacaklar?” sorusunun yanıtlanması gerekmektedir.*

Q

* Bu yazının 6-7 yıl öncesine dayanan bir tarihi mevcuttur. Okuyanların bunu göz önünde bulundurmaları gerekmekte olmasına rağmen, bugün dahi bu yazı kendi içerisinde ve bugünün atmosferinde anlamını koruyor ve zannederim uzun bir süre de koruyacaktır.

2

Anarşizm ve Türkiye'nin Değişmeyen Reel Politğine Dair Sorular

Türkiye ve Kürt Elllerine Dair

Bu Minvalde Reel Politğin Gelmiş Olduğu Yer

ve Anarşist Bir Gelecek Tasavvuruna Dair

Bu Aşamada Reel Politikte Durum Nedir?

*Anarşist Düşüncenin Bu Süreçte Nasıl Bir Duruşu
Olur. Bir Anarşist Bu Savaşın Ortasında Ne Der Ne
Demeli ve Kendini Nasıl Konumlandırmalı?*

Evveliyatıyla Anarşizm bağlamında politik olanın içerisinden var olanın kavranmasının problemlerine dönük genel bir bakış geliştirmek gerekmektedir. Anarşist davranış kodlarının ifade edilegeldiği bağlamı açmak durumundayız. Anarşizm oldu olası mevcut sistem ve rejimler içerisinde ve mevcut olan politik rejimler içerisinde kendi gündemiyle var olmayı tercih etmiş ve çoğunlukla kendi gündemiyle varlığını devam ettirmiş bir hareket ve düşünce biçimi olarak bilinir. Tarihin en hareketli ve savaşların en yoğun olduğu dönemlerine bakıldığında ise Anarşist örgütler ve eylemlerinin heyecan verici çalışmaları ve mücadeleleriyle karşılaşmak mümkün. Devamlı surette hareket eden ve yeni atılımlar içerisinde olan hareket, kişi ve örgütler elbette bir sürü hata da yapmışlardır ve yaparlar da. Genel anlamıyla Anarşist zihniyet reel politik alanın içinde olmayı reddetmiş ve hayatın içerisinde olmayı buna yeğlemiştir. Bunda ne denli başarılı olup olmadığı ise tartışmalıdır. Bu değerlendirmeye Anarşizmin her türlü çeşidini dâhil ediyorum. Sokak gösterilerinde, yaratıcı eylemlerde sempatik ve doğurgan olan Anarşistler kurmaya ve devam ettirmeye geldiğinde tökezlemiş ve başarısız olmuştur. Bunu da Anarşizmin bir bakıma doğasına (yönetme ve yönetilme ye karşı doğal tepkiden ve bu hallerden uzak durmaktan) ve başka bir açıdan da bu mevzu üzerine yeterince durmamaya bağlamak mümkündür. Bu başarısızlıklar başka bir bakış açısıyla olumlu görülebilir. Fakat bu konuda belirleyici olanın doğal olarak iktidarı hedeflemeyen ve iktidar ilişkilerini dahi yok etmeye çalışan bir cemaat yapısının iktidar, güç, başarı vb. olgularla var olan cemaat yapılarınca çerçevelendiğinde yaşama şansının olmayacağı ve yok edilmeye mahkûm olacağı teziyle de açıklamak mümkün.

Bugüne gelindiğinde Anarşizmi radikal bir muhalefet hareketi olarak görmekteyiz. Bu [hareket] diğer radikal muhalefet hareketlerinden farklı bir pratik ve söylem olarak ortaya çıkmasına rağmen birçok halde diğer hareketlerle ortak dile, pratiğe ve amaca odaklanmaktan da geri durmamakta. Anarşizm ve Anarşist Hareketleri ve pratiklerini iki veçhe ile tanımlamak mümkün: Aslen Batı aydınlanma düşüncesinin bir çocuğu olarak var olmuş Anarşizm Doğu’dan da bu Batılı söylem izlerini sürdürerek var olmuş, düşünsel temellerindeki Batı aydınlanmasının izlerini her daim koruyarak dünyanın doğusunda da varlığını devam ettirmiştir. Bu minvalde toplumsal hareketlerde etkinliğini Doğulu düşünsel temellerde az çok etkilenecek devam ettirmiştir. Elbette Anarşizm var olduğu andan itibaren çoğulcu bir düşünsel oluşun tüm özelliklerini göstermiştir (Hristiyan, pasifist, isyancı, terörist, sendikacı, Taocu varyasyonlarına gönderme yapmaktayım). Tüm bu oluşumlar ve süreç hem sosyal hareketlerin kendisi ve hem de fikri yakınlıkları itibarıyla Anarşizmin kimi dönemlerde büyüyerek, kimi zamanlarda etkisini kaybederek ve küçülerek bugüne gelmesine vesile teşkil etmiştir. Daha çok Batılı bir kimlikle anmadan edemeyeceğimiz Anarşizmin dünyanın diğer coğrafyalarındaki hareketlerle ortak yanını bir “Ahlak” sahibi olması olarak görmek yanlış olmaz. Birey ve onun “vicdan”ından hareketle her daim mağdurun yanında, onunla duygudaşlık kurmuş olması, onu ideolojiden çok –tarihinde önemli miktarda Kiliseye karşı savaş vermiş (buna dindar Anarşistler de dahildir) bir düşünce olarak– zincirlerinden kopmuş bir din olarak tanımlamamıza da elverir. Anarşizm mevcut sistem içerisinde tarihi boyunca mağdurun yanında yer alan ve iktidara mahkûm olduğunda kendisi olmaktan çıkan ve kendini hiçleyen bir fenomen olarak da düşünülebilir. Onun duruşu, sisteme muhalefetine rağmen, sistemle beraber

yaşayan [bir duruş] olarak da kurgulanabilir. Reel Politik içerisinde Siyasal Temsil biçimlerini felsefi ve politik olarak reddetmesine rağmen, toplumsal gövdede mevcut kurumları kendince dönüştürerek kendine varlık alanı yaratmış olduğu aşikârdır. Sendikalar, dernekler, ekolojik hareketler, hak arama mücadeleleri, Kooperatifler ve haklar etrafında yürüten birçok mücadelede Anarşist düşünceler izlerini ve hareketlerini görmek mümkün.

İkinci veçhe ise insanlık tarihinin ve insan yaşamının bugüne kadar gelen toplumsal değişimine rağmen ilk halini korumakta direnen ve bu direnişini kendi mevcudiyetiyle devam ettiren İLKEL insanların kabile yapıları ve Modern dünya ile ilişkilerini devam ettiriyor olmalarına rağmen Aşiret ilişkilerinden ve onun getirmiş olduğu ilişkilerden modern dünyaya direnen dayanışma ve yardımlaşma geleneğiyle yaşayan insanlar (Buradan hareketle her türlü kabile yapısını onayladığım sonucu çıkarılmamalıdır.) Bu tez elbette ki Modernizm ve onun savunucularına ve bugünün aydınlanma savunuru kafalara absürt gelebilir. İki-üç yüzyıldır aşiret yapılarını yıkip modern ulus devlet kurmak üzere yola çıkmış zihniyetin her aşiret yapısını Feodal olarak damgalayarak karalaması anlaşılırdır zannederim.

Elbette burada göze çarpan bir problem var. “Kendisi Anarşist düşünceden ve önerdiklerinden haberdar olmayan bu yaşam biçimleri Anarşist olarak tanımlanabilirler mi?” sorusudur bu. Buna Anarşist düşüncenin nasıl bir toplum tasavvuruna sahip olduğundan hareketle cevap verilebilir. Bu konuya teferruatlı girmeyip Harold Barclay’ın *Efendisiz Halklar* kitabını referans göstererek kendimi soruya cevap vermiş olarak düşünüp kapıyorum.

Türkiye ve Kürt İllerine Dair
Bu Minvalde Reel Politîğin Gelmiş Olduğu Yer
ve Anarşist Bir Gelecek Tasavvuruna Dair

Modern Türk devleti ideoloji olarak Batı merkezli, pozitivist, pragmatist ve devlet yüceltici bir düşünsel akımın temsilcilerince, diğer modern Devletlerin takip ettiği yolu takip ederek halka ve kültüre rağmen kurulmuş ve bu topraklarda bulunan tüm kimliklere her türlü kültürel, etnik ve dinsel farklılığı görmezden gelerek homojenleştirme politikaları (asimilasyon, soykırım, katliam ve nüfus hareketleriyle) uygulamıştı. Her devletin kendince bu asimilasyon ve yok etme çabasının kendi tarihinde yatan travmaları vardır. Bunların ardında yatan savaşlar ve cepheleşmeler o mevcudiyetin sonraki etkinliklerinin anlamını bize açık kılar. Devletler ya da o devletlere vücut verecek olan hareketlerin temel maksadı kitleleri öyle ya da böyle manipüle ederek harekete dahil etmektir. Türkiye ve Kürdistan özelinde yeni devletin şekillenmesi sürecinde bu manipülasyon ve “ikna” etme çalışmalarının nasıl işlediği Resmi Türk Tarih kitaplarında dahi göze batacak kadar açıktır. (Örn. *Nutuk*, M.K. Atatürk.)

Şu zamanda Modern bir devletin kurulma çalışmalarını 1923’ten başlatmayacak kadar basit bir tarih okumasına sahip olmayanımız, okul kitaplarında yazılanların aksine, yoktur herhalde. Modern Devlet elindeki malzemeyi bilmekte ve ona göre yönetebilme çalışmaları yapmakta mahir olmalıydı. Bundan hareketle mevcudiyetinin tehlikeye girebileceği ayakları iyi tahlil etmek mecburiyetindeydi ve o da bunu tahlil etmişti anlayabildiğimiz kadarıyla. Çağdaş Batı medeniyetinin takipçisi ve taklitçisi Batılıdan daha da Batılı olmaya ahd etmiş en-

telektüeliyle devlet kurumlarından, zihniyetine, örgütlenmesine ve kanunlarına kadar her şeyini Batıdan taklit ederek yeniden kurmuştu. Bu taklit hali bugün onun asıl kimliğinin ve hatta toplumun dahi kimliğinin önemli bir parçasıdır. Pozitivist ve Aydınlanmacı entelektüel Devlet erkânı, Batıdaki (özellikle Din’e karşı değil) kiliseye karşı verilen mücadeleyi kazanan zihniyetin takipçisi olarak Dinden kaynaklı herhangi bir hareketin önünü kapamak için kendine bağlı bir Ruhban Sınıfı oluşturmuştu. Olası herhangi bir kalkışmayı “gerici” diyerek yaftalayacak önemli bir kurumu elde etmiş oldu.

Bir diğer tehlike olan ayrılıkçılık ise her daim Devletin önemli önceliklerinden biri idi. İşte tam buradan başlayarak Devlet, çıkan isyanların ve politik hareketlenmelerin önünü almak ve kontrol etmek maksadıyla meşru ve cebri zorunu kullanmış ve tarihi boyunca kendi kanunlarının dahi dışına çıkarak kendi kanunlarını çiğnemekte beis görmemiştir. Bundan dolayıdır ki özellikle Güney Doğu ve Doğu bölgesini sıkıyönetim ve olağanüstü hallerle yönetmiştir. Devletin bu baskılarının öznelere Gericilik ve irtica damgasıyla Tarikatlar, Aleviler (Dedelerin tutuklanmaları ve kovuşturmaya uğramalarını eskiler bilirler) ve Devletin İslam’ının dışındaki tüm halk olurken, Gericilik ve Feodal ağalık damgasıyla Kürtler olmuştu. Çoğunlukla bu her iki karalamayı her olay için kullanmışlardır.

Bugüne gelindiğinde görülen manzara: Bu asimilasyon ve yok etme çabalarında Devletin ve onun resmî ideolojisinin başarılı olduğunu, toplumsal dokuyu süreç içinde dönüştürmeye muktedir olmuş olmasından hareketle söyleyebiliriz. Bu süreçte istihkâm politikalarıyla ülkenin demografik yapısında ve dolayısıyla etnik ve dinsel yapısında bütün olarak değişime neden olmuşlardır. Özellikle Sünni Müslüman ve Türk bir toplum ve millet oluşturmayı bir nebze de olsa başarmışlardır. İşin

aslı tüm ırkçı ve totaliter yapı Türk Milleti yaratmanın çabasıyla katliamlar ve yasaklarla bunu başarmıştır.

Fakat kimlikleri yok etmeyi başaramamışlardır. Baskı ve cebir, doğal olarak direnişi doğurmuş ve her özne kendi meşrebince kendini mevcut kılma çabasını göstermiştir. Kürtler ayaklanmalarla Türk milliyetçiliğinin bir aynası olarak Kürt milliyetçiliğini meşru kılarak ortaya çıkmış ve biz varız demiş, İslam ise toplumun her yanında ve onu kuşatan bir mevcudiyetiyle mevcut politik alanın içine ve hatta iktidar ve iktisadi yapının sahiple-rini tehdit edecek kadar varlığını yaygınlaştırmıştır. İkti-dara ve iktisada el atmışlardır. Bu süreçte ise her kesim kendince gerek mevcudiyet gerekse zihniyet olarak kı-rılmalara uğramış ve başkalaşarak bugüne gelmişlerdir.

Bu Aşamada Reel Politikte Durum Nedir?

Görünen o dur ki Devlet eski duruşunda ve yapılanma-sında köklü değişikliklere gitmektedir. Devletin yapılan-masında ve örgütlenmesinde gitmekte olduğu bu yapısal dönüşüm, eski birçok kurum ve örgütlenmesinin yerine yeni zamanda bu zamana daha uygun daha rasyonel ör-gütlenmelerle konjonktüre uygun bir hal almayı ve Dev-let zihniyetinde köklü değişiklikleri zorunlu kılmaktadır. Mevcut konjonktür Devletin eski zihniyetle devam ede-meyeceğinin sinyallerini çeşitli defalar gösterdi ve Dev-letin kadrolarını yapısal bir dönüşümü yapmaya sevk etti demek mümkündür. Bunun yanına toplumun mevcut devlet zihniyetinden bağımsız olarak bir evrim geçirmiş olması ve bu Devletle devam edilemeyecek olmasını kavramasında çok önemli etmendir. Bunu işareti mer-kezkaç bir Partinin (sunulan tercihler arasında en merkez dışı olan) halk tarafındna büyük oranda bir oyla iktidara getirilmesidir.

Konjonktürel değişimin bir tarafını halkın tercihi oluştururken, Türkiye'nin AB'ye üye olma sürecinde yerine getirmeyi taahhüt ettiği yasal ve kurumsal değişiklikler (AB'ye üye olma maksadı çağdaşlaşma sürecinin en önemli söylemi olduğundan, bu süreçteki değişikliklerden zarar görenlerce dahi yüksek sesli bir itiraza uğramamıştır) öbür tarafını oluşturmuştur. Ve Kürt sorunu açısından PKK'nın varlığı ve süren savaşın yıllardır çatışma ile bitirilemiyor olması, savaşta yarardan çok zarar elde edildiğinin kavranması ve Devletin uluslararası ilişkileri yeniden okuma ve yeni stratejisi ile “atak dış politika” adımları ve sonunda Türkiye'nin enerji geçiş hattı olarak önemli kılınan konumu ve Irak'ta “Müttefiklerin” başarısızlıkları ve oraya müdahil olan Türkiye bu konjonktürün tablosunu oluşturmuştur. Sonuçta İstikrarlı bir Türkiye esasen uluslararası alanda kabul gören ve istenen hal olmuştur. Rasyonel Devlet zihni de bunun böyle olduğunu zannederim onaylamıştır.

Zannımca, aksi halde, “Devlet teröristle görüşmez” dilinden, “devlet istihbaratı şeytanla bile görüşür”e kolayca ulaşılamazdı.⁴ Kürt dili ve kültürü üzerinde var olan baskıların büyük oranda kaldırılması, medyada konu üzerine uzun uzun tartışmalar yapılması, devletluların hapisneden Abdullah Öcalan'la yaptığı görüşmeler, gayri resmi PKK görüşmeleri halen devam eden süreç bu konuda adım atmaya meyilli olan bir devletin olduğunu göstermektedir. Bu sürecin nasıl sonuçlanacağını ucu henüz açık fakat şu aşamada Kürt sorununun çözümündeki engel olarak silahlı güçlerin sahibi olarak PKK'nın varlığı, Devlet açısından Kürt sorununun bir PKK sorunu olarak görüldüğünü düşünmemize neden

⁴ Dışişleri bakanı Davutoğlu, 26 Ağustos 2010, <http://www.zaman.com.tr/wap.do?method=getSondakikaDetay&haberNo=1020554&Sirano=1&Sayfa=>

olmakta ve karşılıklı dış göstermeler ve uzlaşmalarla süreç devam etmektedir.

Bu sürecin PKK dışında kalan diğer kesimlerinin sürece dahil olma çabaları PKK'nın varoluş nedenini ve gücünü zayıflatacağından birer tehdit olarak görülmektedir. Bundan dolayıdır ki Orhan Miroğlu tehdit edilmekte ve birçok Kürt entelektüelinin süreçten uzak durması istenmektedir.

Şunu açık şekilde vurgulamakta yarar var: esasen PKK'nın varlığı ve silahlı mücadelesi (diğer Kürt hareketlerinin varlığını da vurgulamak önemlidir) bir olgu olarak, Kürt kimliğinin ve varlığının yok edilmesinde devletin zorbaca baskılarına karşı bir direniş simgeler. Fakat bu, örgütün örgütlenme ve mücadele biçimlerinde Devletten farklı olmadığını söylememizi engellememeli. Ve bu benzerlik Kutsallık kültü yaratmada aynı yöntemi kullanmakta da ortaya çıkar. Bunun ifadesi olarak, bir toplantıyı basan ve manipüle eden PKK'lılardan birinin haykırışı benim için simgesel önemdedir: "Apo, 21. yüzyılın Atatürk'üdür."

Anarşist Düşüncenin Bu Süreçte Nasıl Bir Duruşu Olur? Bir Anarşist Bu Savaşın Ortasında Ne Der, Ne Demeli ve Kendini Nasıl Konumlandırmalı?

Bu sorular her durumda ve çatışma ortamında sorulan sorular olmakta. İsrail'de duvara karşı Filistinlilere destek verip kendini siper eden Anarşistler aklıma gelmekte elbette. Elbette orada bulunan, Anarşist ya da değil, insanların vicdanıdır nasıl davranacağını ve nasıl tavır alacağını belirleyen. Elimizdeki reçetede duruma ilişkin bir ilaç yoksa bekleme ve hiçbir şey yapmama ve olanları görmeme lüksümüz olmamalı. Eğer orada vicdan denen şeyin seni rahatsız etmiyorsa hiç problem yok demektir! Ama Anarşizm tam tersine tam da bu düşeni kaldırma

hareketidir. O bir vicdan hareketidir. Ruhunu ve vicdanını özgür bırakma ve kendinle hemhal olma hareketidir.

Tüm bunları söylememe neden olan saik Anarşist bir mevcudiyetin kendini göstermediği ve fakat tek tek Anarşistlerin her iki taraf arasından kalmış olmasından dolayıdır. Aslında orada olanlara dair ne yapmalarına dair söz söylemek durumunda değilim ve söylemem de. Ama uzaktan görünen başka şeyler var. Akan kanın durması adına Acı çekenlerin (Anneler) yanında olmak ve buna sevinmek. Şiddetin ve zorbalığın olmadığı bir iklim yaratılmasına katkıda bulunmak. Reel politik alanda yer almamayı bir tercih olarak kabul etmese dahi reel politik günlük yaşamımıza yön verdiğinden –bu da Anarşizmin ve Anarşistlerin dilemmasıdır – kendini Anarşist olarak gören ve görmeyen herkesin ve her kesimin sürece müdahil olması vicdani bir zorunluluk olarak durmaktadır.

Son olarak: Kürdistan coğrafyasından Anarşist bir toplum ve Anarşist ilişkilerin imkânlarını araştırmak, zannımca toplum bilimcilere, antropologlara ve sosyal antropologlara başvurmamızı gerektiren bir konu olsa gerektir. Şahsen böyle imkânlara kimsenin sahip olduğunu düşünmüyorum. Ama bu soruya devrim için işçi sınıfının olması gerektiğini söyleyen bir Marksistten daha içi rahat bir şekilde yanıt vermek mümkündür. Anarşist cemaat, adı Anarşist olsun ya da olmasın, ilişkilerle var olan bir cemaattir. Olasıdır ki Kürdistan’ın dağlarında yaşayan ve şehir yaşamından ve ilişkilerinden münezzeh bir aşiretin varlığı kimi istisnaları bir tarafa bırakırsak anarşistçedir.⁵ Hatta mahalledeki arka-

⁵ Bu cümleyi sarf etmekten hareketle söylemekten kendimi alamadığım ve sorduğum soru şudur: Orada bir yerde Anarşist ilişkilerin reçetesi ve reçetesini yazmış olan birileri var mıdır? acaba...

daşlık ilişkilerinde kimi arkadaşlık kodları Anarşistçedir. Böbürlenmek ve kibirlenmek değil elbette ama kendini saklamak “iyilik yap denize at ya balık bilir ya halık” diyen ve hakikaten mütevazı olan Anarşistçedir. Erdem⁶ her ne ise, odur Anarşistçe olan...

“Devletsiz Kürt Tarihinin Anarşist İmkânları”⁷ adlı makalede iddia edildiği gibi Kürtlerin bir devletlerinin olmamış olması bir başına onlarda bu potansiyelin olduğu anlamına gelmez. Bahsedilen zannedirim modern devlettir. Modern devlet öncesi devletler gevşek örgütlenmiş toplumsal bir yapıda faaliyet gösterir daha çok. Ve asıl olarak Aşiretler şeklinde örgütlenmiş bir yapısı vardır Kürt nüfusunun ve kendi başına özerk gibi görünür. Ve hatta bu aşiretlerin Devlet gibi bir talepleri de olmamıştır. Bundan hareketle Osmanlı coğrafyasının böyle bir imkânı içinde taşıyor olduğunu söyleriz ki bu da tartışmalı bir durumdur. Ama buna rağmen, aslında bu aşiret yapılanmasından ve bugüne kadar gelen yapılara sahip olmasından dolayı köy, toprakla ilişki ve kimi ortaklaşmacı değerler hali hazırda mevcut olduğundan ve hatta yüzyıllardır böyle olageldiğinden dolayı özgürlükçü komünite için bir imkân sunar. Kafamızdaki bir komüniteyi elbette bir çırpıda kurmamız mümkün değil. Ama bu imkân hali hazırdaki cemaatlerde var olan kimi ilişkilerde varsa onu koruyup bugün üzerinden yeni duruma uygun şekilde inşaaya devam etmek bir şeyi yeniden kurmaktan daha avantajlıdır. Öyle ki yeniden kurulacak cemaatin insan malzemesi, cemaat olmaya istek duyan insan malzemesi olur. Fakat cemaat olup olmayacağı her

⁶ Burada da Erdem kavramından ve Ahlak kavramından hareketle, kültürlerin farklılıklarında hareketle, bu kavramlara ve duruşlara atfedilen değerlerin farklı olduğunu ve her kültüre yedirilemeyeceğini ve bu minvalde Anarşizmin dahi evrensellik iddiasından bulunamayacağını söylemekle yetineceğim.

⁷ Devletsiz Kürt Tarihinin Anarşist İmkânları – R. Kaya

daim şüpheli olacaktır. Başlangıç noktasını böyle bir kurgu ile ele almış olmam, yeniden kurulacak hem birey ruhu hem cemaat ruhuna sahip bireylerin olduğu bir cemaat tasavvurundan daha gerçekçi bir adım olarak görünmektedir bana. Velhasıl-ı kelam Merkezkaç her harekette Anarşist bir potansiyel olduğuna inanıyorum ben...*

Q

* Qijika Reş Dergisi / Sayı:3’de yayınlanmış olan bu makale söyledikleri şeyler itibarıyla bugüne de halen bir şeyler demektedir. Bu maksatla yayınlıyoruz.

3

**Solun ve Türkiye Solunun İmkansızlığı:
Milliyetçilikten Sistemin Kendisi Olmaya**

Sol ve Yazmak

Yazı Bir Başına

Kitleleri Mobilize Edici Bir Etkiye Sahip olmamıştır

Sol Kavramı

Sistem Dışı Olmak ve Sistem İçinde Yer almak Üzerine

Bir Deneme Çalışması

Sol ve Sağ Kavramlarına Dair Son Söz

Türkiye Solu

Biz ve Halk, Sınıf, Kitle, Yani Biz ve Ötekiler

Son Söz Yerine: Solcu Olmanın Yükü

Öznelerarası iletişimde en önemli araç dildir, ilişki içinde olan öznelerin aynı dile sahip olmasıdır. Bundan hareketle düşünsel soyutlamaların adı olan kavramların her birinin yaptığı göndermelerin herkesçe aynı şekilde anlaşılıyor olması, herkesin aynı dili konuşuyor olduğu anlamına gelir. Aksi halde bir iletişimden bahsetmek mümkün değildir. Bu minvalde Jakoben kulübü kurulduğunda Jakoben kelimesinin ifade ettiği anlam ile bugün bize ifade etmiş olduğu anlam ve hatta bu kavramın siyasal tarihte ve farklı coğrafyalarda ifade ettiği anlam arasındaki farka bakmakta yarar var.⁸ Aynı şekilde solcu ve sağcı kavramlarının bugün ifade ettiği anlamları da sorgulamak gerekmektedir. Ben burada esasen Sol ya da Solcu kavramının üzerinde duracağım.

Sol ve solculuk kimliği, kendini dışa açmanın ilk göstergesi kılan şahsiyetler için, kendini bir kimliğin altında daha güvenli ve mutlu hisseden herkeste olduğu gibi, bir çeşit mağrurlanma vesilesi olmuştur. Solcu siyasal partiler, gruplar ve hareketler tarihsel süreçte ülkeden ülkeye duruş ve fikri yapı olarak farklılıklar göstermiştir. Fransız Devrimi'nin sosyal ve siyasal hayata bir armağanı olan bu kavram 21. yüzyıla gelindiğinde çeşitlenerek sol ve solculuğun ilk anlamının çok ötesinde bir anlama gönderme yapar hale gelmiştir. Daha doğru bir tabirle solculuk, içerisinde her türlü “uygun” olan ve olmayan yiyeceğin içine atıldığı, ne olduğu belli olmayan tatsız-tuzsuz bir yemek haline gelmiştir. Bugün sol tanımının altında, kaba bir tanımla, Devleti olumlayan ve devletsiz bir siyasal sistem kurmayı düşünemeyen bir sol olduğu gibi, münferit de olsa mevcut siyasal “sistemin

⁸ Konu ile ilgili genel bir bilgi edinmek için http://en.wikipedia.org/wiki/Jacobin_Club [http://en.wikipedia.org/wiki/Jacobin_\(politics\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Jacobin_(politics)) 'e bakılabilir.

dışında” olmayı yeğleyen toplumsal hareketleri de görmek mümkündür. Danimarka ve Norveç’te sol adını taşıyan fakat sağcı olan partilere ve görüşlere rastlamakta mümkündür. 1. Enternasyonal’de devletli bir siyasal sistemi reddeden solcular olduğu gibi “geçici” bir süre de olsa o’nun varlığını ehven-i şer gören fakat onun süreç içerisinde “yok edileceğini” ileri süren görüşler de mevcut iken, bugün solda durduğunu ve sol olduğunu iddia eden siyasal hareketlerin hemen hemen hiçbirinde böyle bir temayülü görmek ve düşünmek mümkün değildir. Ve hatta mevcut Dünya “düzeninin” başında solcu ve Sosyalist siyasal partileri ve liderlerini görmekten bir şaşkınlığa uğramıyoruz (IMF gibi dünya çapındaki bir sermaye kuruluşunun başkanı dahi solcu ve sosyalisttir kimi zamanlar). Siyasal tarihe bakıldığında birçok ülkede siyasal partiler merkez sağ ve merkez sol siyasal partiler olarak ayrılmakta ve siyasal parti sıralanışları bu merkezin etrafında biraz daha merkezden uzak sol ve sağ olarak konumlandırılmaktadır. Merkez ise mevcut parlamenter sistemin ve devlet yapısının içerisinde yer alan, sistemi varlığıyla da kuran ve onaylayan siyasal parti ve hareketlerin mevcut olduğu alan olmakta ebetteki.

Bu minvalde sistem içi ve sistem dışı olarak bir sınıflamayı kendimize hareket noktası alırsak: bir yandan reel politik denen şeyin kapsamı içerisinde parlamenter sistemi onaylayarak içinde yer almakta beis görmeyen partiler görebilirken, diğer tarafta bunun haricinde yer alan sosyal ve siyasal hareketleri görmek mümkündür. Bu kavramın bugün itibarıyla kapsamı altına aldığı ve ifade ettiği anlam maksadını ifade etmekten azadedir. Yanlış intibaların ve anlamların üretilmesine neden olmaktadır.

Bir diğer Sol olarak bilinen oldukça fazla hareket 20. yüzyılda Komünist olduğu iddiasıyla onlarca otoriter ve

totaliter devlette varlık bulmuş ve tüm varoluşları boyunca kapitalist devletler ve otoriter ve totaliter sistemlerle tahakküm ve zorbalıkta yarışacak vahşi uygulamaları hayata geçirmişlerdir. Halihazırda sol ve solculuk kavramlarının altına giren ve bu kavramın ifade ettiği manaların deforme edildiği uygulamaların varlığı birer tarihsel “gerçeklik” olarak önümüzdedir.

Sol ve Yazmak

Sol üzerine yazılmış onca yazıdan, bu girizgahta, konu üzerine ya da herhangi bir konuya dair yazıyor olmanın gereği ve gereksizliğini sorular ve şüphelerle anlamlandırmaya çalışmak manasında manaya matuf yazılardan birine, bir makaleye gönderme yaparak devam edeceğim.⁹ Yazının hayata, gündelik hayata ve toplumsal oluşa etkisi üzerine farklı anlamlandırma çabaları mümkün ve bu yazı da bunu yapmakta. Bunlardan biri böyle bir etkinin nelere kadir olduğu ve neleri yaptığına dair liste çıkarmak ya da bunun anlamının hakkını vererek yazı denen şeyi anlamlandırmak olabilirdi fakat, ben yazı denen şeyin esasından sadece ve sadece yazanın, öznenin rahatsızlığından dolayı bir çeşit rahatsızlığına verilmesi gerektiği kanaatine daha yakın durmaktayım. Sol üzerine yazmak da bunu dert edinen için bir ehemmiyet arz eder. Ona ehemmiyet verenin ise elbetteki bir yerde rahatsızlığına vesile olan nedene dönmesi olağandır. Bu bir bakıma kendini ve tarihini muhasebeye çekmek olarak da yorumlanabilir. Bir taraftan Akademik kaygıların sürükleyeceği mecra kişiyi böyle bir konuda yazmaya sevk edebilirken, bir diğer taraftan da konunun kendisi bizzat öznenin kendisine dokunduğundan dolayı (böyle yazıların akademik kaygılarla yazılmış yazılara göre samimiyetinden sual olmaz elbette), bizzat konu bu

⁹ Birikim dergisi, sayı 167, Işık Ergüden “Yazı, Sol ve Gündelik Hayat”.

özneye içkin olduğundan dolayı yazmaya sevk edebilir. Bu yazıyı bu minvalde ele almakta yarar var. Sol üzerine yazmak, sol geçmişinden halen izler taşıyan birini rahatsız etmekte de olabilir. Yazının yazılma sürecinde tüm bu kaygıları silmek mümkün değildir ve böyle bir kaygı içerisinden olunmaması gerektiği gibi bir teze itimat edilmemesi kanaatindeyim. Ve aslında bu tür yazılar “objektiflik” kriteriyle ortaya çıkan yazılardan daha değerli yazılardır. Konu sol olunca yıllarını kendince, kendine dair atfetmelerle orada bulunan bir şahsiyetten tarafsızlık, objektiflik beklentisi beklemek de doğru olmaz. Ve aslen böyle bir objektiflik yoktur. Öyle ki konunun hem nesnesi, hem öznesi olarak bir sorumlulukla oradadır yazan. Ve yazan için en temel problem burada, yaşadıklarını yazmak için yaşamamış olmanın bilincinde olarak yazıyor olmasıdır. Bu, yazana bunun da ötesinde ahlaki sorumluluklar yükler...

Yazıya dair yapılan “yazı kutsallık kurucu olduğu kadar (İncil, Kur’an...) kutsallık yıkıcı da olabilmiştir” soyutlaması bir bütün olarak yazının anlamı hapsedici ve yorumsamayı gerekseyen bir açılımın gerekliliğini şart koyan halini, metnin çoklu anlam açılımlarına matuf yönü olduğunu göremeyen mecraya sürüklemektedir. Ve anlamı saklayan metni, tekli bir algılamayla ve yorumlamayla algılama hallerinden, özne ve öznelerin farklı anlamlandırma pratikleriyle algılama ve yorumlama pratiklerinin sınırlı yorumlamaya tabi olduğunu söyleyen soyutlamaya onay vermek demektir. Anlamın sözle ve doğrudan iletişim yoluyla aktarımından dolayı yazıya daha üstün olan tarafını, dolaylı (yazı)iletişim olarak yazıdan daha düşük gösteren bir önermedir bu. Başka bir deyişle yazının rolünü “gerçekliğe daha yakın olarak” söze galebe çalan bir minvalde anlamlandırmadır.

Yazının yıkıcı tarafına gönderme yapan bakış açısı, yazının bu minvalde söze üstünlüğünü de kabul etmiştir. Yazı, her daim bir hakikate gönderme yapan ve farklılığı yazan öznenin nerede durduğu ile alakalı olan ve yıkan ve yapan arasında ortak bir simgeler dünyasında sadece gerçeğe atfedilenlerin yönünün değiştiği bir platformdur. Avrupa tarihinde okuryazarlık oranlarına bakıldığında okur-yazarların oranının genel nüfusa oranının her daim düşük olduğu sarihtir. Okur-yazarlık ve yazmak aristokratlara ve din adamlarına özgü ve onların elinde olan bir uğraşıdır¹⁰ (burada nasıl okunduğuna, nasıl algılandığına dair bir soru sormuyor olduğumuzu vurgulamak gerekmektedir).

Yazı Bir Başına Kitleleri Mobilize Edici Bir Etkiye Sahip Olmamıştır

Yazının bir bakıma kitleleri mobilize edici bir etkiye ve işleve sahip olup olmadığı sorusuna gelindiğinde, onun yaşamı alt-üst edici etkilerinden bahsetmek ne kadar mümkündür? Yazı gönderen-alan, yazan-okuyan ilişkisinde ortak simgeler ve kavramlara sahip olanların iletişim biçimi olabilir. Bu minvalde böyle bir ilişki kurmak kitlelerin tarihsel konumlanışlarıyla alakalı değildir. Yazı, yazı olarak yıkıcı değil, aslen kurucu bir etkiye, düzenleyici ve rasyonaliteyi meşrulaştıran mantık kurucu bir etkiye matuftur. Tam da bu nedenden dolayı Jean Genet'in oyunlarının Paris'in en seçkin Tiyatrolarında özellikle burjuvalarca ve "seçkin" seyircilerce izlenmesinde ve onlar tarafında o esere değer atfedilmesinde bir çarpıklık değil, esasında bir uyum bulmak gerekir. Bu aşamada entelektüel faaliyetin orta sınıfa ait bir faaliyet olduğunu söylemek yerinde bir tespit olacaktır.

¹⁰ Bu konuya ilişkin bkz. <http://en.wikipedia.org/wiki/Literacy>

Yani anlatılanın hikayesinin anlatılan özne tarafından izlenmesi anormal olmaz mıydı zaten. Anlatılanın hikayesi anlatan öznelerce izlenmeye alınmakta ve bilinmek istenmektedir. Burada Jean Genet gibi bir aykırının, algılayıcının diline sahip olmasıdır asıl mesele. Dediğimiz gibi algılayıcı burada seçkin olanlardır. İşin bir başka tarafı şudur: ola ki seçkin olmayanlardan birileri bu seviyede bir dile sahip oldu ve bu anlatım gücüne sahip oldu. Bu durumda sistemin onu kendi içine almakta mahir ve muktedir ve demokratik olduğunu bilmenin açıklayıcı olduğunu düşünmekteyim.

Bir başka taraftan, yazı sadece BİR öznenin başaraacağı bir faaliyettir. Birçok BİRLERİN yapacağı bir faaliyet değildir. Her yazı BİR'in kavrayış, algılama ve yorumlamasında ortaya çıkar. Bundan dolayıdır ki yazıya toplumsal dönüştürücülük rolü hasletmek doğru değil ve yanlış bir yere gönderme yapmaktır.

Solculuğun Fransız Devrimi'nden 1917 Sovyet Devrimi'ne ve sosyal hareketler ve o süreçte meydana gelen iç çatışmalara, Latin Amerika'ya, Pol Pot ve Çin Devrimlerine göndermeler yaparak Sol'un ne olduğunu ve ne olmadığını araştırmak ve sorgulamakta mümkündür. Bilinmekte olan şey; tüm bu sosyal alt-üst oluşlar sürecinde katliamlar ve ölümlerle devam eden, katliamlarda ve kitlelerin durumunu göz önünde bulundurmayarak uygulanan ekonomi-politikalarının sonucunda açlıktan ölen insanların milyonları bulduğu tüm bu sola ait süreçlerde, bu iktidar mücadelelerinin içinde bulunan her kesimin solcu olduklarıdır.¹¹ Öyle ki iktidar mücadelesi içinde olmayan hareket ve grupların sonuç itibarıyla iktidar amaçları olmadığı için yok olmaya ve edilmeye

¹¹ R.J. Rummel'in bu konuda yaptığı çalışmaları ve birçok yazı ve makalesini <http://www.hawaii.edu/powerkills/welcome.html> sitesinde görmek ve okumak mümkün.

mahkûm oldukları süreçlerde, varlığı için direnmek bile bir iktidar istemi olarak algılandığından, o duruşların bugün itibarıyla okunuşları kendi-kendini belirlemeden öte iktidar talebi olarak algılanmıştır.

Sol Kavramı

Sol ve solculuk kelimeleri birer kavram, gerçekliği ifade etmede bir üst kavram olarak politik duruşa ve bu duruşun altında var olan öznelere gönderme yapmaktadır. Kavramın ilk manasındaki evrilme ve değişme bugün bu kadar sarih iken, öznelerin toplumsal ve politik duruşlarını ifade etmesindeki yetersizliğine rağmen, kullanılmasında ısrar edilmesinin manasını anlamlandırmak mümkün değildir. Elbetteki böyle bir halin tahlili uzun ve spesifik çalışmaların konusudur.

Politika kavramı, iktidar ve egemenlik ilişkilerinin düzenlenmesine gönderme yapan bir kavram. Sağ ve sol kavramları politik duruşu ve belirli bir politikayı ifade etmek amacıyla kullanılmış ve bunun ötesinden bir manası yoktur (bu kavramı daha alt kavramlarla ilişkili olarak sanattan, edebiyata ve birçok bilim dalının adlandırılmasında –bu kullanım biçimleri elbette çoğunlukla vulger kalmışlardır– kullanılmış olduğu belirtilmelidir. Sol gibi sağ kavramı da iktidar mücadelesinde egemenlik kurmak için solu sol yapan başka bir öbeğin adı olarak var ve biri birini gerekser. Bu minvalde Politik arenada kuralları belirlenmiş bir egemenlik mücadelesinin hem taraftarı hem de muhalifidirler. Bu arenada kuralları bozmakta imtina etmek esas hal iken, arada bir kural dışına çıkmak ancak yürürlükte olan sistemin bekasına zarar verilmemekte ise mümkün olmaktadır.

Sistemin bir siyasal ve toplumsal yapı olarak varlığının amacı, şekillendirilmiş bu toplumsal ve siyasal mobilizasyonu var olduğunun dışında işleyebilecek bir hale getirmekten olduğunca çekinerek sirküle etmektir. Bu

duruşun dışında görülen her hal ve özne sistemin varlığını tehdit eden haller ve özneler olarak tanımlanır ve yok edilmeye çalışılır. Ve hatta bunun ötesinde sistem kendisine çarpabilecek büyük kayaların etkisini azaltmak için muhalif görünen, sistem dışı görünen ve öyle de olan hava yastıkları dahi yaratır. Bu yaratma edimi işin oluşu icabıdır çoğunlukla. O orada olmak zorundadır. Toplumsal yapıların, her türlü kavrama biçimine sahip insanların yaşadığı bir iletişim alanında öbeğe ve yapılanmaya meyyal vereceği yapılar olduklarının altını çizmeliyim. Kütleleşmiş insan topluluklarının bir arada yaşadığı ve yaşamak zorunda oldukları mekanlarda (özellikle kentler), bu kütleleri bir arada tutacak temel unsur sistemin varoluşundan hareketle üretmiş olduğu ideolojisi. Bundan hareketle her toplumsal varlığın bugünün dünyasında sahip olduğu bir temel ideolojisi vardır tespitini yapmak yanlış olmaz. Bu toplumsal varlık bu ideoloji ile bütünlük ve parçalanamazlık ve sonsuzluk- sonsuza kadar var olma- hissiyatı ile varlığına devam eder ve gelecekçidir. Devamlı surette geleceğe yönelik projeksiyonlar ve bu projeksiyonları başarıyla hayata geçirme mücadelesi içerisindedir. Bu gelecekçi kozmoloji mevcut ideolojik hegemonyanın temel taşlarından biri olarak adlandırılırsa sanırım yanlış olmaz. Ve devamlı surette geleceği tüketir.¹²

Buradan hareketle Sol ve Sağ kavramları bu sistem içerisinde, gerçek manada, bu ideolojik şekillenmişliğin politik varlığını rahatsız eden mobilizasyon değil, onu

¹² Antonio Gramsci, *Prison Notebooks* (1992), New York: Columbia University Press, pp. 233 ve Ernesto Laclau and Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*'inden yararlanılmış olup, bu ve bundan sonraki bölümdeki düşüncelerin bazılarında Gramsci, Laclau ve Mouffe'dan izler taşıdığının hakkını vermek gerek. Diğer taraftan Gramsci sonrası düşünürlerle (Foucault, Bauman vs.) göndermeler de vardır.

rahatsız etmeyen bir mobilizasyonun içerisinde. Daha başka bir ifade ile bu mobilizasyon gelecekçi duruşuyla statükocu bir mobilizasyondur.

Yukarıdan izahına çalıştığım hegemonik duruşun altında Sol ve Sağ kavram çiftinin durduğu yerde, her bir öznenin konumlanmasında ihtiyaç duyulan başka bir kavram ise Taraf olmaktır. Taraf olmak bir grup, parti ve çevreye dahil olma, onun çıkarı için çalışma ve gönül vermektir. Başka bir ifade ile Taraf olmak politikanın bir şekilde içinde olmayı kabul etmektir. Bu öbek olmayı, kendilerince ilan ettikleri, istek, kurallar ve çıkarlarının öbekler arası bir mücadele ve çatışmaya meyyal veren bir duruşun içinde olmayı kabul etmektir. Politika ise egemenlik için, üstünlük sağlamak için, öbek çıkarlarının üstün kılınması için verilen mücadelenin adıdır. Öbek onu oluşturan parçalarıyla öbek olarak var olurken, ortak çıkarlarından hareketle isteklerini ilan eder ve hayata geçirmek için faaliyete geçer ve büyüme istidadı gösterirse toplumsal-siyasal bir özneye dönüşebilir. Toplumsal yaşam bu öbeklerin varlık ve mücadele alanıdır. Politik arena, öbekler arası mücadele, erk isteme, otorite elde etme, tanınmak isteme arzularının fiile geçip hayat bulduğu yerdir.

Politik arena –meşru ya da değil– her toplumsal ve siyasal öznenin kendisini ifade ettiği bir alan. Bu alan, bu öznelere birbirlerini çektiği ve birbirlerini yok etmek için mücadele ettiği bir savaş ve uzlaşma alanıdır. En küçük öznenen –bireyden– toplumsal ve siyasal öznelere kadar Otorite, iktidar, güç, tahakküm, zorbalık, yok etme, ezme, alt etme, altına alma, etkisiz kılma, kişilik-sizleştirme, kazanma, kaybetme, başarıma, başaramama vb. gibi kavram ve hallerin anlam ifade ettiği bir moral (ya da immoral) çerçevenin çizildiği bir hal ortaya kor. Bu halin siyasal öznelere başarılabilmesi süresinde var-

lığını kabul ettirmek -tanıtmak ve tanınmak- için kullandığı yöntem meşruiyet arayışı içerisinde meşru yöntemlerle beraber cebri yöntemleri dengeli kullanarak meşruiyetini sağlamak temel önemdedir. İşte bu meşruiyet arayışıdır öbeği –burada siyasal özneyi- sistem içerisine çeken. İktidar olmayı arzu etme hali olarak tanınmayı,¹³ saygı görmeyi ve hâkim olmayı hareket etmenin temel motivasyonu haline getirir.

Sistem Dışı Olmak ve Sistem İçinde Yer Almak Üzerine Bir Deneme Çalışması

Sistem elbette içinde yaşanan dünyada bir'lerin tenefüs ettikleri atmosferin bir'leri nasıl davranmaları, ne etmeleri, ne gibi davranış kodlarıyla ilişkilerini sağlamaları gerektiğini sağlayan ve bu yönde mobilize eden psikolojik, etik normlar ve onu oluşturan materyal dünyanın kalıplarıyla kurulmuş dünya ve kurumlar bütünüdür. Bu bütünden kopma teşebbüsü bireye azap ve onulmaz acıların kapılarını açma/yüz yüze kalma imkânı tanır. Ve bu sistem her norm ve davranış çeşidinin yazılmamış ve yazılmış prensipleriyle bireyin ufkunu ve davranış kalıplarının nasıl olması gerektiğini “emreder”. Bu şekilde var olmaya koşullanmış bireyin her bir hali onun yeniden üremesi ve kendini var etmesi için “toplumsal hafıza”da yer eden derin oyuklar açar ve katmerleşir. Kendisi için ilelebet var olacak olan bir fenomen olarak sistemin rasyonel öncüllere ve projelere ihtiyacı yoktur. O zaten varlığını bu rasyonellik üzerine kurmuş ve sürdürmekte ve her an bu rasyonelite ile güçlenmektedir. Sistemin var-

¹³ Tanıma ya da tanınma kavramına dair modern ve postmodern Batı felsefesinde çok geniş bir külliyat mevcuttur. Belli başlı bilinen filozoflar: Hegel, Nietzsche, Deleuze, Sartre ve aslında birçok eksistansiyalist, Butler ve özellikle Heykelci gelenekte oldukları söylenen Hyppolite, Kojève vs.

lığı kendi içerisinde var olan her bireyle güçlenirken, aslında rasyonelliğini her bireyde farklı bir birey olarak yeniden üretir. Ya da ters bir yönde her birey sisteme doğru, bir sistemin rasyonelitesinin üretilmesi için bir yeniden üretici fonksiyonu görür. Devamlı surette üreten/üretilen sistemin rasyonelitesi bir başına sinir sistemi, kan dolaşım sistemi ve bir iradesi olan bir vücut olarak da tasavvur edilebilir. Kendi içerisinde bir bütünlüğü olan ve senkronize bir şekilde çalışan bir vücut tasavvuru büyük oranda doğru bir tanımlamadır.

Bu rasyonellikle mevcut sistem işleyişini ve fonksiyonel olabilmesini birçok araçla (ekonomik, siyasal, sosyal ve düşünsel vb.) hazır kılar. İktisaden sendikalar ve işveren örgütleri, siyasal olarak meclis, partiler , sivil toplum örgütleri ve dernekler vb., sosyal olarak işçi, işveren, esnaf, çiftçiler vb., düşünsel olarak da üniversiteler ve düşünce kuruluşları gibi kurumlar ve bu kurumlar arası işleyişi toplumsal alanda bir arada tutmaya yarayacak ve meşruiyetini “hakkaniyet ilişkileri” söyleminde alması için sağlayacak yargıyla örgütler. Elbette tüm bu işleyişi sağlayacak temel kendisi de bu rasyonel iradeyi kendisinde taşıyan ve hepsini etkin kılan iskelet; bürokrasi.

Varlığını devam ettirmesinin işlevli kılınması için sistemin yapması gereken en önemli uğrak sistemin meşru zeminler üzerine oturmasıdır. Meşruiyet ise kurumların rasyonel işlemesi ve rasyoneliteyi kendi varoluşunun temeli olarak almak ve toplumsal alanda bunu her bir bireyde içsel kılmaktır. Bu rasyonel duruşun pratik olarak ifadesi ise aynı rasyonel duruşa sahip bireylerin sisteme kurumları vasıtasıyla katılımını sağlamak ve bu katılımı beraber var kılmaktır. Özneler arası ilişkiler artık kendisi de birer özne olarak tasavvur edilen sivil ya da sivil olmayan kurumlarla bu meşruiyeti yaratmaktır. İşte bu noktadan hareketle siyasal partiler ve diğer örgütler

devreye girer. Bu örgütlerin maksadı, sistemin kurumları içerisinde çarkın bir dişlisi haline gelmiş bireyin onayını almak için bir algılama ve kavrama dünyası kurmak, bireyi temsil ettiği yanılısamasını yaratan örgütleri vazgeçilmez kılmaktır. Bu sistem elbette varlığını tehdit edecek kültürel normlara sahip yapılar, bireyler ve yaşam biçimlerini etkisiz kılma, anlamsızlaştırma, manipüle etme ve yok etme araçlarına da sahiptir. Polis, asker ve propaganda mekanizmalarını oluşturan her türlü araç ve özellikle medya (propaganda) bunun için vardır.

Üzerine yazdığım ve akıl yürüttüğüm bu yapı elbette çok kompleks ve bir kısa yazıda anlatmakla tanımlaması yapılacak basit bir yapı değil. Bu yapının asıl önemli alanını ise siyasal partiler oluşturmaktadır. İçerisinde çeşitli tandanslarda siyasal partinin barınabildiği bu sistem görünür zıtlıklar üzerine ve bu zıtlıkların politik arenada temsilen görünür kılınması ile meşruiyet ve devamlılık sağlar. Siyasal partilerin birey için sağladığı avantaj, bireyin talepleri ve arzularının vücut bulabileceği şu ana dair memnuniyetsizliklerini grup olarak paylaşabildiği ortak talepler adı altında bireyi başka bireylerin talep ve arzuları ile temsil edebilme, gerçekleştirebilme olanağını yakalamış olduğu yanılısamasına götürmesidir. Bu temsil edilme ve genellikle ortaya çıkan taleplerin ve arzuların soyutlanarak kurulması olarak adlandırabileceğimiz parti programları, bireylerin özellikleri, özgünlükleri ve taleplerindeki bire birlik olan somutluğu göz ardı eder ve oradaki gerçek insanı gerçek olmayan, soyut bir tek olarak ifade eden ve çizen bir portre olarak ortaya çıkar. Her an ve her gün değişmekte olan ve olması gereken insan talep, arzu, bakış açılarının özgünlük ve biricikliğini (ve aslında özgürlüğünü) bir kişinin talep,

arzu ve bakış açısına indirgeyerek kolektif bir irade ortaya çıkardığını iddia eder. Ve bu kolektif irade¹⁴ Parti hiyerarşisi içerisinde gene bir tek’ce temsil edilmeye vardırılır. Açıktır ki bunun adı bireyi bir an için ikna ederek uzunca bir süre susmaya zorlamaktır.¹⁵ Aynı şey seçimler ve diğer seçme-seçilme ilişkileri içinde geçerlidir.

Herhangi bir kurum içerisinde bir şekilde yer almak (seçilmiş ya da atanmış olarak) o kurumun yüzü olmak anlamına gelmemektedir bu yapılarda. Kurumlar genel bir söyleyişle bir yüze ve somut bir varlık haline sahip değildir. Ve fakat bir varlık olarak karşımızda ve gerektiğinde ondan yanıt almakta ve ona tabii olmak zorunda kalmaktayız. Kurumlar yüzsüzdür. Bir irade sahibidir. Bu irade de kendisini ve kendisi ile ilişkide olan herkesi belirleyerek –iterek ve çekerek- kurar. Ondan dolayı tahakküm eder, hiçe sayar ve ezer bireyi. İrade sahibi olması ve görünmeyen bir varlığa sahip olması şahsiyet sahibi olması anlamına gelmez. O kelimenin gerçek anlamıyla şahsiyetsiz bir canavardır birey karşısında.

Şu ana kadar anlattıklarımızdan bir şekilde sistem dışı olmanın da bir bakıma ipuçlarını ele geçirmiş olmuyor muyuz? Kanımca evet.

İlk elden bu şu anlama gelir: Kurumlar her birey için özgünlüğü ve özgür olma iradesini bireyin kendi iradesiyle teslim ettikleri, ya da birey(ler)in iradesi olduğunu

¹⁴ Bu kolektif irade aslen totaliterdir ve ne bireyin, ne de cemaatin iradesini açık kılacak fonksiyonlardan yoksundur.

¹⁵ Bu fikri duruşu en iyi ifade eden düşünür anarşist ve köleliğin kaldırılması için çalışmış Lysander Spooner’dır (1808-1887). Özelikle David Hume’un toplumsal sözleşme teorisinin eleştirisini yapmakta ve her an ve her gün değişmesi muhtemel olan bireyin toplumsal, siyasal tercihlerini, bireysel rızayı temel alarak bir arada olmaya karar vermesinin demokrasi için temel önemde olduğunu ifade etmektedir. Kaynak: *Anarchist Studies*, v.15/2 2007. Steve J. Shone, “Lysander Spooner’s Critique of Social Contract,” 157-178

iddia edebilen yapılardır. Sistem içerisinde yer almak, a) o kurumların içerisinde [olmak], b) ilişkide [olmak], c) ve varlığını kabul etmek, onaylamak demektir.

Sol ve Sağ Kavramlarına Dair Son Söz

Sol, Fransız parlamentosunda parlamenterlerin, parlamentonun sağına ve soluna oturmasıyla ve sağ sıralarda oturanlara sağcı ve soldakilere ise solcu denmesiyle ortaya çıkmış toplumsal ilerlemeciler, eşitlikçilik ve sosyalistliği ve monarşistlere karşı olmayı ifade eden bir politik kavramdır. 1. Enternasyonal kendini Fransız Devrimi'nin sol kanadının mirasçıları olarak tanımlamıştı. Bu gelişim seyri içerisinde, bir dünya görüşleri silsilesi olarak başlangıcından bugüne, oldukça farklılaşmış ve bugün kökten değişime uğramıştır. 19. yüzyılın en önemli solcu siyasal düşünürleri ve hareketleri olan, sömürüyü ve ezilenlerin varoluş hallerini siyasal düşüncelerinin temeline alan Marx ve Marxistler, Bakunin, Proudhon, toplumsal liberaller, sosyal demokratlar, modern liberaller ve Anarşistler kendilerini solcu olarak görmüşlerdi. İlerlemeci ve Tarihselci idiler. Bugüne gelindiğinde gerek Anarşizmin gerekse Marksizmin takipçileri olan hareketlerde bu temayülü (ilericilik ve tarihselcilik) bulmak hemen hemen imkânsız gibidir. Hele ki teknolojinin bugünkü gelişmişlik seviyesinde teknoloji başlı başına bu siyasal hareketlerin düşüncelerinde temel problem olarak sorgulamaya tabi tutulmaktayken... Danimarka ve Norveç'te tarihi liberal partilerin ismi halen Solcu iken Sağcı partiler oldukları bilinmekte olan bir durumdur; aynen Türkiye'de CHP örneğinde olduğu gibi. Aynı şey Fransa için de geçerlidir.

Bugüne gelirken proletarya enternasyonalizminden yola çıkan solun, özellikle II. Dünya Savaşından sonra gelişen Ulusal Kurtuluş Hareketleriyle ilişkiye girerek,

(bundan özellikle SSCB'nin Sosyalist Anavatanı Savunmak adı altında geliştirdiği teorinin etkisini göz ardı etmemek gerekir) anti-empyralist bir söylem oluşturarak, başka bir temayül içerisine girdiğini göz ardı edemeyiz. Bu dönemde gelişen hareketler pan-Afrikanizm, Pan-Arabizm, Maoizm, Afrika sosyalizmi adıyla ve Franz Fanon, Ahmed Ben Bella, Andre Gunder Frank, Samir Amin gibi düşünürlerin etkisiyle başka bir ulusalcı moda bürünmüştür. Bunun yanında gelişen kadın hareketleri ve kadın haklarını temele alan birçok hareket sol ile yakın ilişki içerisinde ve solda kendini konumlandırmıştır. Çevre hareketleri ve ekoloji büyük oranda sol damgasını taşımakta.

İnsan hakları kavramıdır son 50 yılın siyasal hareketlerinin gönderme yaptıkları bir diğer konu. Modernizmin en önemli düşünürü Kant'tan kökünü alan, evrenselci bakış açısının bir ifadesi olan ve bir gerçeklik olarak hayata basan bu kavram Avrupa merkezli bir kozmolojiye sahip bir dünyada, toplumsal varoluşta insanın devlet karşısında kendisini koruması için vazgeçilmez bir kavram haline gelmiştir. Devletlerin hiyerarşik kurumlarıyla toplumun her tarafına nüfuz ettiği, dünyayı ekonomik ve politik olarak tahakküm altına aldıkları bu çağda insan hakları kavramı devletin “vatandaşlarının” önemli politik karşı duruş hali olarak göze çarpmaktadır. “Sol” bu kavramın da bugün büyük oranda savunucusu durumundadır. Öte yandan bu kavram Avrupa'nın birçok Faşist Partisinin programına da girmiştir. Durum bu halde iken, bu kavramın Avrupa demokrasileri ve devletlerinin meşruiyetlerini rasyonalize etmede yapmış olduğu katkılara dair bir değerlendirme yapmak başka bir yazının konusudur.

Burada bahsedilen toplumsal hareketlerin farklı gündemler ve hedeflerle toplumsal mobilizasyona katılması ve talepkârlılıklarındaki farklılıklara vurgu yapmadaki

maksat, Sol adı altında toplanan birbirinden çok farklı hareketlerin ve gündemlerin varlığına gönderme yapmaktır. Dolayısıyla bazı toplumsal muhalefet hareketlerine (gay ve lezbiyenlerin toplumsal meşruiyet için yapmış oldukları ve olacakları mücadeleler) değinmememe rağmen görünen şudur: toplumsal mücadelede kitlelerin mobilizasyonu solculuğun dar sınırlarını aşarak sokağa daha da yakın ve doğrudandır.

Türkiye Solu

Türkiye de sol ve solcu olmak evveliyatıyla ilerlemeci ve teknoloji savunuru olmak manasına gelmektedir. Modernist projelerin birer sözcüsü olmak anlamına gelmiştir. Türk entelektüelinin Batılı ve batı öykünmecisi halinin sorgusuz sualsiz kabul edilmesi demektir. Değil 19 ve 20. yüzyıldaki sol, bugün dahi modernizmin zihniyet dünyasını aşip, halihazırda içinde bulunduğumuz dünyanın sorunlarıyla yüzyüze gelmiş bir sol dil ve söyleme sahip siyasal ve toplumsal özne olarak bir soldan bahsetmek mümkün değildir ve böyle bir gövde de mevcut değildir.

“Parlamenter” sistem içerisinde devlet partisi olarak var olmuş ve 80 yıl boyunca da devletin sahibi olmuş ve sol temayüllerin ve düşüncelerin savunucusu olduğunu Solculuk yaftası dışında hiçbir halinde anlamının mümkün olmadığı CHP ve Kemalist “ideolojisi”, TKP’nin yemiş olduğu ilk kovuşturmadan ve darbeden bu yana Türkiye’de sol düşüncenin zihniyet dünyasını ve Türk toplumunun solculuk kavrayışını belirlemiştir. Bu ideolojik belirlenilmişlik hali, Marksist ve Marksist-Leninist siyasal hareketlerin dünya kavrayışlarında ve hatta yazılarında görünür kılınmıştır. Marksizmle Kemalizmi birleştiren ana tema, her iki düşüncenin ilerlemeci bir tarih kavrayışına sahip olmasından dolayı kolay olmuştur.

Her iki düşünce biçimi, Kemalizm'in eklektik ve pragmatist yapısına dair söylenecekler bir yana bırakılırsa, modernleşmeci ve pozitivist olarak adlandırılabilir (unutulmamalıdır ki, Kemalizm'i düşünce olarak inşa eden kadro dergisi ve o derginin ideologları TKP'den kopan ve önemli bir kısmı SSCB'den eğitim görmüş ve oradan Kemalizm'e iltihak etmiş insanlardan oluşmaktaydı).¹⁶ Zaten bundan dolayıdır ki Doğu problemi olarak adlandırılan Kürtlere yapılan katliamlara onlar da feodal ağalar ve gericilere karşı verilen bir mücadele olarak bakmışlar ve katliamları mazur göstermişlerdir. Modern Türk devletinin kurulduğundan bu yana iki ana problemi olan “bölücülükle” damgaladığı Kürt problemi ve “gericilikle” damgaladığı din ve İslam problemi Türk solu için de temel problem olarak algılanmış ve farklı gibi görünen bir dille bu başlıkları programlarına almışlardır.

Bugüne geldiğinde kendisini Kürt ulusal mücadelesinin temsilciliği sıfatına matuf gören ve ilk başlarda Marksist ve ulusal kurtuluşçu, Guaveracı gelenekten geldiğini söyleyen 30 yıla yakındır Kemalist devletle savaşan PKK dahi Kemalist düşüncenin ve onun ilerlemeci-pozitivist duruşuyla özdeşleşmekten ve ona benzemekten beis görmemektedir. Türk solunun içinden çıkmış bir hareket olarak PKK'nın yıllarca gericilik ve İslam karşıtlığını jargonunda eksik bırakmamış olması da düşünülmeli gereken bir durumdur.

Devrim ve devrimcilik tanımlarını her makalenin birçok yerinde kendisine ve içinde bulundukları gruplara yakıştırmaktan ve mütemadiyen kullanmaktan imtina etmeyen – bu bir kibirlenme olarak temayüz eder – bir zihniyetin savunucuları olarak, Devrimin ve devrimcinin ne

¹⁶ Leninist pragmatizmin Kemalist pragmatizmle benzerlikleri ve ayrılıkları üzerinde durulmayı hak eden ayrı bir konudur.

olduğunu açıklamaktan ve içini doldurmaktan aciz, retorikten başka bir zihinsel ve teorik birikimi olmayanların bir araya geldikleri gruplar olarak tarif edilebilecek “radikal sol” ise, gündemi ve dünyayı kavramaktan acizyetleriyle bugünün dünyasından uzak bir tablo çizmektedirler.

Bu dünyayı ve gündemi kavrayamayan ve anlamak konusunda da hiçbir çabası olmayan “radikal sol” her değişik dönemde farklı kavramları jargonlarına dahil etmekte (devrim, işçi, insan hakları, proletarya, sömürü, yeni-sömürgecilik, emperyalizm, burjuva, kapitalizm, bunalım dönemleri, diyalektik – bu kavramların kullanma ağırlığı dönemsel duruma göre farklılıklar göstermektedir), bazı kavramları ise karalamak ve lekelemek (post-modernizm, neo-liberal, liberal, metafizik) maksadıyla kullanmaktadırlar bugün. Hasbelkader karalamak maksadıyla kullandıkları bu kavramların gönderme yaptığı somut ve doğrudan bireysel ve toplumsal bir öznenin olmaması gruplarının görünüşte hayata müdahil olacak siyasal tahlillere sahip oldukları intibasını yaratır.

Bu zihniyet yapısı her şart altında hakikatin bilgisine ermiş ve yanlıştan tamamen münezzeh bir zihniyet haritası kor ortaya. Kendilerinin içerisinde bulundukları her durum, olay ve döneme ilişkin tek söz söyleme yetkisinin gene kendilerinde olduğunu düşündüklerinden olsa gerek, eleştirel ve analiz yönelimli her türlü teşebbüsü hakaret ve küfür dolu tepkilerle sindirme çabası içerisinde dirler. “Başkası”ndan gelecek her soruya ve tartışmaya “devrimcilere saldırı” olarak yorumlamakta ve konunun tartışılmasına meyil verecek her türlü girişimi engellemekten de çekinmemekteler. Bu durumdan maksat, kabilevi ruh yapısına sahip itaatkar ve düşündüğünü sanan taraftarlar yaratma –ki taraftarlarının hepsi aşağı yukarı bu patolojidedirler– ve yollarına öyle devam etme çabası olarak da okunabilir. Batılı sol tarafından her şart

altında savunulan ifade özgürlüğü bugün Türkiye’de fiili durum olarak Türkiye solunun bir kısmı tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Elbetteki Türkiye solu bütünlüklü bir özne olarak kavranamaz ve ona dair değerlendirme ya da eleştiriler bir özneye dair yapılmış eleştiri-değerlendirme olarak görülemez. Bu anlamda o bir gövde değil, birçok gövdeden oluşmaktadır. Bu gövdelerin hepsi ve hepsi öykünmecilikte 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında bazı Türk entelektüellerinin eserlerinde çizmiş oldukları Batı hayranı öykünmeci (taklitçi) entelektüel tiplemelerinin haleti ruhiyesine ve bu entelektüelin zihin dünyasına benzer bir hali yansıtmaktadır. Hem dünyayı bütünlüklü kavrama hülyalarına sahiptirler, hem de dönemin parçalı toplumsal, siyasal hareketlerinin düşünce ve edimlerini sorgulamadan “sistem”ine katmaktan beis görmezler. Radikal sol olarak adlandırılan taraftan Marksizmin sınıf bakış açısı olarak adlandırılan duruşunu sorgulayan ya da kimlik politikaları üzerine tartışan bir makale ve yazıya en azından ben rastlamadım.¹⁷ Bugün Türkiye’de var olan Sol hareketlerin hemen hepsi evrenselci, özcü, ilerlemeci ve modernist bir dünya kavrayışına sahip olmalarına rağmen bir şekilde ekoloji, feminizm, etnik kimlikler ve kimlik politikaları vb. gibi konuları sorgulamadan gündemlerine almış ve sistemlerine eklektikte olsa dahil etmişlerdir.¹⁸

¹⁷ Burada Birikim dergisinin Türkiye Solu için yaptıklarını ve entelektüel birikim açısından önemini vurgulamakta ve dergiyi Radikal Sol’dan ayrı bir yerde değerlendirmekte yarar olduğunu vurgulamak isterim.

¹⁸ <http://www.odp.org.tr/genel/program.php>,
<http://www.tkp.org.tr/tkp-programi>

Bir Zihniyet Dünyasının Kısa Analizi:

Devrimcilik Miti ve İkameci Devrimci Pratikler

Son 20-25 yılın toptan bir değerlendirmesine matuf olmak bu yazının yapacağı işlerden değil. Ve bu süreçlerden yer almış bir özne olarak bu süreçlere ilişkin yapılacak bu değerlendirmelerin tümüyle “objektif” olduğunu söylemek de bu makalenin yazarınca iddia edilecek bir tez değil. Tamamen öznel olduğunu söylemek hem benim durduğum noktayı sabit kılacak, hem de iddialı olmayı önleyeceğinden daha iç huzuruyla söz konusu döneme ve zihniyetine göndermeler yapmamı olanaklı kılacaktır.

Biz ve Halk, Sınıf, Kitle, Yani Biz ve Ötekiler

Marksist terminolojide sınıf tahlili; toplumsal yapının burjuvazi ve proletarya üzerine kurulu ve bundan hareketle ezen-ezilen, sömüren-sömürülen gibi karşıtlıklarla açıklanması gerektiğini iddia etmesiyle ve tüm toplumsal hareket etme şekillerini bu tahlilden hareketle kurup, pratiğe geçirmesiyle hakikatin ve insan toplumlarının bugünkü bozulmuşluğunu aşacağına olan inancı savunan bir teoridir. Saint-Simon’dan büyük orandan etkilenerek Marx tarafından yapılan kapitalist toplumun bu dikotomik analizi 19. yüzyılın en önemli buluşlarından biri olarak değerlendirilebilir. Bu fikirlerini Komünist Manifesto oldukça net bir şekilde formüle eder. Buna sınıf bilinci ve bu bilincin otantikliği bağlamında Hegel’in Tin’in Fenomenolojisinde kurmuş olduğu özbilinç ve Köle-Efendi özbilinçlerinin yeniden bir okumasını yap-

rak değerlendiren Georg Lukacs'da daha da somut olarak görebiliriz.¹⁹ Dünya'nın ve toplumların bu dikotomide değerlendirilip anlaşılmasının ya da anlama çabasının bizdeki yansımasının son 25 yıllık süre içerisindeki görünümü, içinde yaşanan süreci, dönemi ya da içinde bulunulan tarihsel oluşu olduğu gibi görmeye değil, edilen teorik kırıntılarla o kırıntıların çerçevesi içerisine yerleştirilen vulger bir algılamaya tekabül etmektedir. Bu vulger dünya kavrayışının kavramsal karşılığı büyük oranda İşçicilik (workerism).²⁰

Bu kaba algılayış ve yaşayış biçimlerine sahip Türk solcularının (workerism gibi bir kavramdan hareketle tahlil edilebilir bu- aslında tarihsel birer vaka olarak Stalinizm ve Nazizm'de vücut bulur-), çeşitli dönemlerde başlayan işçi direniş ve grevlerine – devrim ya da devrimi yaklaştıran anlık olaylar olarak yaklaşmaları örnek olarak gösterilebilir. Bu tavır alış münferit değildir.²¹

¹⁹ Elbetteki bu fikri muhakemenin vardığı alanlar çağdaş Batı felsefesinde Alexandre Kojève, Kierkegaard, Friedrich Nietzsche, Lacan, Derrida ve Deleuze'ün de üzerinde durdukları ve bir şekilde onları da etkileyen seyir izlemiş ve değişik alanlara yansımıştır. Çağdaş felsefede bundan daha üretici bir konu bulmak herhalde mümkün değildir. Bu konu sosyal-politik alanlardan, psikanaliz ve Ahlak felsefesine kadar girift alanlara kadar genişlemiş bir konudur.

²⁰ İşçilik konusunda Türkçe bir çeviriyi internette, şu adreste bulabilirsiniz:

<http://www.geocities.com/Capitol-Hill/Lobby/3909/our80s90s/workerismtu.html>.

Burada elbette Marksizmin vulger algılanmalarının sonucunda onun aldığı çeşitli şekillerin kavramsal dünyadaki karşılıkları üzerine uzun uzadıya durmak maksadında değilim. Bu algılama ve yeniden teorize edilmiş felsefi tezlerin çoğunlukla bir yanlış okuma sonucu yeni bir oluşum olarak var olduklarını da ret edecek değilim. Problem bu algılama biçimlerinin yeniden öte kabalıklarına vurgu yapmak ve aslında gördüklerinden farklı bir şey oluşlarına dairdir.

²¹ Bu hale dair örnekler Tüm türküye sol tarihinin bütününe kapsar. İşçilerin hakları için vermiş oldukları her türlü direniş ve grev, Marksist Leninist jargonla söylersek, bir “devrim durumu” olarak algılanmış ve o direnişlerden sonra sayfalarca “devrimci durum”

İşçi ve işçi eylemlerinin ve işçi kimliğinin bu yüceltilmesi haline benzer ve mevcut retorik dilin içeriğini süsleyen, politik ve sosyal ortamda varlıklarına anlam veren farklı kavramlar da var Türkiyeli solcular için. Ve bu dilin Türk sağının mantık kurması ve söylemi ile benzerlikleri de ilginçtir.

Bu kavramlar; muhafazakar, milliyetçi “liberal” bir çizgi için “Millet” iken, bir diğeri için, Sol, “sosyal demokrat” çizgi için “Halk” olarak ortaya çıkmakta. İşçilik, Milliyetçilik ve Halkçılık olarak da adlandırılabilir ve ideolojik çerçevelere yerleştirildiği düşünülen tüm bu kavram ve hallerin ortak birçok yanı var. Bu kavramların hepsi, atfetme üzerine bina edilmiş, aslında aynı şekilde düşünülüp, aynı şekilde üretilmiş ve aynı ihtiyaca cevap vermekte olan kavramlar. Elbetteki bu kavramların hayatta karşılıkları var. Ve fakat hayatta karşılığı olan bu kavramların atfedildiği öznelere üzerine oturmakta mıdır? diye sorulacak olursa şüpheli cevaplar vermek zorundayız. Biraz daha ilerlersek görürüz ki, bu kavramları topluma atfeden gruplar içerisinde ortak olarak kullanılan bu kavramların atfedenlerde dahi bu kavramın atfettiği homojenliği bulmak mümkün değildir. Dolayısıyla her bir grup ve hareket, bu kavramları “benim işçim”, “benim halkım” ve “benim milletim” olarak sahiplenmek durumunda ve her öznenin kendinden ve kendisi için ona atfettiği “iyi” olan “işçi”, “halk” ve “millet” olmaktadır oradaki. Niyet olarak bu kavramlara

tahilleri yapmışlardır. Tüm metinlerde, sadece bildirilerde değil, işçi olmanın yüce erdemine ve ruhuna vurguyu abartılıca görmek mümkündür. Tüm o yazılan-çizilen metinlerin büyük çoğunluğunu *workerizm* bağlamında değerlendirmek mümkündür.

Örn. bkz. http://www.marksist.com/ozgur_dogan/15_16_haziran_genel_direnisi.htm; yine bkz. http://www.tkip.org/anasayfa/sinifhareketi/yazi/browse/1/article/33/15_16_haziran_sol_hareket_ve_isci_har.html

atfedilen “iyi” sıfatı bu sınıf ve kitlelerin homojen olduklarını ve bu homojenlikleriyle “iyi” sıfatını hakkettiklerini önceler. Bu kavramları sahiplenilen düşüncelerin sahiplerince atfedilen bu iyilik sıfatı ise görünen özneyi hakikatinden kopararak bir hayali “teorik soyutlama”yla hakikati romantize ederek yorumladıklarını bize gösterir. Romantize edilen bu kavramların üzerine oturtulduğu ya da desteklendiği temel ise bunun bilimsel olduğuna, tek olan hakikate gönderme yaptığına dairdir ki bu bilimsellik büyüğü bu kavramlara ve kavramı kullanan özneleri dokunulmazlık kisvesine büründürür.

Sol ve Sol geçmiş, Solcu hareketlerin örgüt ve örgütlenme anlayışları ve pratikleri, bunun yanında kullandıkları dil ve ifade biçimleri, içinde bulunulan ve meşruiyetini “sorguladıkları” sistemin egemen dil ve kültürel varlığından ve organizasyonundan farklı bir hal sunmaz bizlere. Bu durumun belli başlı göstergeleri şunlardır:

1. Bir lider kültüne sahip olmak. Bu kült aslen toplumsal bilincin bin yıllardır hafızasında canlı tuttuğu ve yaşattığı benzer örneklerin yaratılması ile hayatiyet bulur. Bunlar peygamber ve ermiş (veli-nebi) karakter özellikleri taşırlar.

2. Lider kültürünün verdiği bu etki kullanılarak sosyal ve siyasal tahlillerin değişmezliğinin, tartışılmazlığının ve evrensel doğrular olduklarının ön kabulünü sağlayan bir psikolojik atmosfer yaratırlar.

3. Bu evrensel doğrulardan hareketle olası bir eleştiriyi salvosuna karşı sekte bir dili devreye sokarak kendini ayrı kılabacak, ayrı konumlayacak “evrensel “olanın kendince yorumundan hareketle başka “evrensel” doğruların olamayacağını vaaz eden bir dil kurarlar. Bu dil ise her şart ve kayıt altında “bilimsel”dir(bu dil her şart ve kayıta aynıdır ve değişmez). Varlığını, kendisini kendisi gibi konumlayanlardan ayırarak mümkün kılar.

4. Örgütlenme modeli olarak tüm sol geçmiş hiyerarşik ve bürokratik bir oluş üzerine inşa edilmiştir. Bunun dışında başka bir oluş biçimi düşünülmemiştir. Haliyle mevcut sistemin zihniyet dünyasının bir yansıması olarak tahakkümcü ve köleleştirici bir kültürü de üretmiştir. Böyle bir dünya algılayışı içerisinde lider kültü elbette vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. Özellikle Marksizm'den ve onun versiyonlarından gelen fikirlerden temelini alan Türkiye solu, zihniyet olarak Kemalist muarızlarından farksız olarak ikameci bir zihniyet dünyasına sahiptir. Elitisttir. İşçiye rağmen işçi için çalışan Marksistlerin bu imajinatif işçi sınıfı Marksist teoriye uyarken, halka rağmen halk için Kemalistlerin sloganı olmuştur. Mevcut paradigmanın başka bir varyasyonu olarak sol, siyasal ve ideolojik konumlanış olarak sistemin her açıdan bir parçası ve kopyasıdır.

6. 12 Eylül'den sonra sol hareketlerin hepsinde istisnasız bir şekilde kullanılmakta imtina edilmeyen kavramlardan biri olan özgürlük kavramının ne olduğu değil, özgürlük kavramını kullanmakta olanlarca ne anlam verildiği ile alakalıdır ve özgürlük kavramını özgürlükçü bir içerikte kullanmamaktadırlar. Aynı şekilde evrensel (Marksist jargonda bu daima bilimsellik olarak geçer) hakikat olarak ifadelendirilen prensiplerin altında yılarca insan hakları kavramı yer almaz iken bu dönemden sonra oldukça sık kullanılan bu kavramın anlam karşılığı bana (bize) yönelen saldırıya karşı bir hak savunusu ve talebiyle ortaya çıkmak olmuştur. Bu ve benzeri kavramların altına girip durmaktan beis görmeyen Türk solu evvel ile hal-i hazırdaki duruma dair çelişkiye her daim sessiz kalmıştır. Bunun tercümesi ise hypocracy'dir.

7. Beşinci maddeden hareketle devamen denebilir ki, pozitivist – elitist ve ikameci; halkı medenileştirme yeni bir halk yaratma sürecinin uygulayıcısı olan Kemalistler

ile Türk solu arasındaki ortak paydalardan biri de Türkiye gibi bir ülkede modernizmin ve modernizmin bir ürünü olan Solculuk-Sağcılık cereyanlarının Oryantalistikleridir. Bunu Türk entelektüelinin Batı karşısında almış olduğu konumlanıştan, Tanzimat'tan bugüne Türk entelijansıyasının fikri bizarlığından ve kötürümlüğünden çıkarmak zor olmasa gerektir.

8. Tüm bu söylenegelenlerden hareketle mazlumun ve mağdurun yanında olma ameliyesi içerisinde olması beklenen Türkiye solu cumhuriyetin ilk yıllarında gerek Kürtlere gerekse Müslümanlara ve gayrı-Müslümlere karşı vukuu bulan katliamlara karşı sessiz kalarak ve destek vererek bugüne gelmiştir. Bugüne gelindiğinde bunun tezahürlerini kendini Ulusalıcı olarak bulan Türk solunun gerek Türban ve İslam gerekse de Kürt sorunu konusunda benzer tavırlarını sürdürüyor olması resmi siyasal dile ve hegemonyaya ne denli yakın durduğunun göstergesi olarak da okunabilir.

9. Türk solu bir yere kadar da Türk sağ, muarızı gibi görünen Kemalistler gibi Batı medeniyetinin başka bir görünümdeki kültürel ajanları ve uygulayıcıları olmaları halini canı gönülde kabul etmiş ve batı uygarlığının kültür havarileri olarak sanat, edebiyat, müzik, dil, estetikten bilimine kadar kültür emperyalizminin hem uygulayıcıları hem savunucuları olmuşlardır. Hakim hegemonik dilin taklit eden aparatçılarından biri halini bugüne kadar sürdürmüştü.

10. Türk solu ve örgütlerinde karşılaşılan problemlerin çözüm yöntemi üst hegemonik aparatçığın (devlet bürokrasisi ve ordu-polisi) hareket ve çözüm yöntemlerinin kopyası olarak ortaya konulmuş, bürokrasi denen soğuk ve yüz­süz canavarın hareket kodlarını örgütlerin küçük bürokrasisi yoluyla aynen taklit etmişlerdir.

Son Söz Yerine: Solcu Olmanın Yüğü

Ezilenlerin yanında bir hareket ve mevcut sistemin dışlanmasını zorlayan ve hayata geçiren bir hareket, bir yaşam biçimi; ne kadar az devlet, o kadar insanlık diyen filozofun dediklerine gönderir bizi ve şu günkü dünyamızda bunun adı artık Sol olamaz. Sol adına ortaya konan ve yapılan tarih, ezilenlerin hiç de bir güzel dünya ve güzel hayat ve özgürlük ve eşitlik taleplerini karşılayabilecek bir tarih olmadığını tespit etmiş durumdadır. Bu pratiğin bugün bizlere gösterdiği tek şey, böyle bir tarihi tecrübenin/lerin bir daha olmamasına çalışmak olmalıdır. Dolayısıyla “tırnak işaretsiz bir sol” mümkün değildir. Kavram olarak kirli olan Sağ gibi, Sol da kirlenmiştir ve aklanması mümkün değildir. Sol ve solculuğa ve sağ-sol ikilemi içerisinde bir dünya algılaması kuran mantık “hakikati” kavramının ve ifade etmenin önünde bir engeldir. Mevcut sistemin içinde yer almadan ve ona karşı ve bu dünyada yapılacak her türlü sistem dışı oluşa, yerli halkların anarşik komünitelerinden, mevcut dünyanın egemenlerinin hüküm sürdüğü dünyada ortaya çıkan ve çıkacak olan özgürlük ve eşitlik taleplerine bugün itibarıyla Sol’un ve solculuğun diyeceği bir şey yoktur.

Bir soyutlama olarak Sol kavramı iki noktadan problemlidir. Birincisi yukarıdan da bahsettiğim gibi kirlenmiştir. Ve tarihindeki temiz olanı da kirli göstermektedir. İkincisi ise bugün dünya ölçeğinde mevcut ve olacak olan tüm hareketlerin kendi toplumsal durumlarından hareketle ortaya çıkmış ve çıkacak olan özellik ve özgürlüklerini kapayarak, mevcut toplumsal problemlerin biricikliğini evrenselci bir bakış açısının gözünden yansıttığı içindir.

Buna bir şey daha eklenebilir: Fransız Devrimi’nden önce var olmadığı bilinen bu kavram çifti görünmezden gelinebilir. Fransız Devrimi’nden önce var olmuş olan

her türlü efendi, kral ve derebeyine karşı yapılmış özgürlük ve eşitlik talebiyle yapılmış ayaklanmayı nasıl sol adı altında sınıflamaktan imtina etmek gerekiyorsa bugünkü toplumsal talepleri bu ad altında tanımlamaktan da imtina edilmeli.

Belkide ezilenlerin ve sistem tarafından mağdur edilenlerin her türlü toplumsal sistemde ve alanlarda gönül rahatlığı ile altına gireceği başka isim ve sıfatlara ihtiyaç var bugün. Ve bunun adı otoriter ve totaliter politik sistemlerin kendilerini altında topladıkları Sol kavramı olmamalıdır. Sol tanımının altında Sol ve solculuk adına Etik değil de pragmatik, özgürlük ve eşitlik karşıtı düşünceler ve ideolojilerin varlığı bu kavramın kullanılmasındaki çekinceyi açık kılmaktadır. Ya da hal böyle iken madunun halini ve duruşunu açıklayan bir kavrama belkide hiç gerek yok kendisi hali hazırda orada duruyorken.

@

4

İstanbul'un Mutenalaştırılması ve Kentsel Dönüşüm

•

Mutenalaştırılan Alanlar

Tepkiler

Tarihi

Farklı Mutenalaştırma Halleri

Gentrification [*Mutenalaştırma, soylulaştırma, kentsel süzülme*]: Türkçede kentsel süzülme ya da seçkinleştirme ve kimi yerlerde soylulaştırma, mutenalaştırma olarak karşılık bulan bir kavram.

Kavram yüksek gelirli ve profesyonel insanların şehrin merkezindeki tarihi ve değerli alanlara yerleşmek için yatırım yapmasını ve o alanda yoksul ve az gelirli insanların doğal olarak şehrin başka yerlerine sürülmesini ya da gelirleriyle orantılı olarak şehrin periferisinde oluşan daha ucuz alanlarda yaşamalarına (ya da aslında yaşamamalarına) imkân tanıyan ve bir bakıma şehrin “temizlenmesini” ifade eden bir kavram.

Şehrin merkezinin ya da tarihi alanlarının şehrin yoksullarından ve az gelirlilerinden ayıklanmasının yöntemlerinden biri o alanda ev ve kira fiyatlarının artması/arttırılması, alışveriş mekanlarındaki fiyatların şehrin diğer yerlerindeki fiyatlardan oldukça yüksek olması ve bölgenin az gelirli insanların yaşayacağı gelir seviyesinden daha yükseklerde fiyatlara sahip olmasıdır.

Dediğimiz gibi ev fiyatları ve kiralari ise olduğunun oldukça üstünde bir fiyatta olmak durumundadır.

Mutenalaştırılan Alanlar

Bu durum elbette var olan toplumsal ortam ve kültürün dağılmasına da neden olur. İstanbul’da buna uygun, kentsel süzülme de denebilecek çalışmalar tarih sırasına göre: 1980’de: Boğaziçi (Arnavutköy, Ortaköy, Kuzguncuk); 1990’da: Beyoğlu (Cihangir, Galata, Asmalı Mescit); 2000’de: Haliç (Fener, Balat); 2000- : Süleymaniye, Tarlabası, Tophane, Sulukule, Beyoğlu, Taksim ve İstanbul’un birçok semt ve bölgesini de kapsamaktadır.

Tepkiler

Şehrin yoksullarının bu uygulamalara karşı tepkileri de kimi zamanlar açığa çıkmıştır.

1730 ailenin Küçükçekmece'ye bağlı Ayazma'dan Bezirgânbahçe'deki TOKİ konutlarına yollandığını ve gitmek istemeyen 18 ailenin ikinci dalga istimlakle oradan çıkarıldıklarını ve bu ailelerin yıllarca bu karara direndiklerini biliyoruz.

Diğer örnek ise Sulukule. Sulukule'de yaşayan yüzlerce aile orada yaşamaları için Taşoluk'a götürüldü. Sulukule ile Taşoluk arasında oldukça büyük farklılıklar var. Taşoluk'a götürülenlerden biri duygularını şu kelimelerle ifade etmiş: “Kendimi tenekenin içinde yaşıyor hissediyorum.” Bu örnekleri insanlar arasında doğal olarak oluşmuş olan doku ve ilişkinin parçalanması ve dağılmasına neden olduğu için vermekteyim. Bu projenin ve büyük çapta olan bu projelerin uygulama açısından cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan millet yaratma için nüfus mübadeleleri ve iskan politikalarından bir farkı yoktur.

Mutenalaştırma projelerinin uygulanmasına karşı tepkiler doğallığıyla oluşmaktadır: burada gösterebileceğimiz örnek olaylardan biri hatırlanacağı gibi, Tophane'de açılan bir sanat galerisine mahalle esnafının ve insanının gösterdiği tepkidir. Medya olayı alkolden kaynaklı ve önemsiz bir olay olarak verse dahi meselenin bir kültür çatışması olarak vuku bulduğu ve mutenalaştırmayla alakalı olduğu sarihtir.

Ha keza Emek Sineması'nın yıkılıp yerine yeni bir bina yapılması ve ondan çok önceleri Cezayir Sokağı'nın Fransız usulü “batılı” bir şekilde dizayn edilmesi ve Cezayir Sokağı'na Fransız Sokağı ismi verilmesi ve çevrede bulunan alt kültürden gelen köy kökenli

ve gecekonduda yaşama kültürüne aşına insanların gelecekleri mekanların azaltılmaya başlanması anlamına gelmektedir ve bu projelerin bir ürünüdür.

Tarihi

Aslına bakılırsa bu projenin uygulanmaya başlaması oldukça uzun bir süredir devam etmektedir. İstanbul Belediye Başkanlığının Bedrettin Dalan’ca yürütüldüğü yıllarda Refik Saydam Caddesi’nden Tarlabası Bulvarı’na kadar olan binaların yıkılması ve orada bulunan tüm metruk ve tarihi binaların yıkılması süreci bu projenin yolunu açmıştı ve bu süreç aynı şekilde bugün daha da projelendirilmiş olarak devam ediyor.

Zamanında bölgeyi pavyonlardan ve yeraltı dünyasının faaliyet gösterdiği alanlardan kurtaran ve oraya yıkılmaya fazlaca tepki göstermeyen insanların çoğu şu anda bu bölgede bar ve çeşitli işletmelerin sahibi konumunda. Bölgenin mutenalaştırılması ve soylulaştırılması süreci aslında orta sınıf özlemine sahip, orta sınıflaşma çabası içinde olan insanlar vasıtasıyla başlamıştır dersek yanlış yapmış olmayız.

İstanbul 2023 vizyonu olarak formüle edilmiş ve kentin politik gündemine 1999’a giren proje olan Büyük Kentsel Dönüşüm Projeleri Post-endüstriyel Global kentin rekabete dayalı stratejilerini kucaklamaya hazırlanıyordu. Buna göre ulaşım ve teknoloji alt yapılarını tamamlaması gerekiyor ve emek ve tüketimi bölümlemek için uluslararası rekabette Avrupa’ya açılan ve şehrin konumlanışında ticaret fuarları, ileri teknoloji merkezleri, spor, turizm, toplantı ve uluslararası prestije sahip yapıları olan bir şehir arzu edilmekteydi.

1999’daki bu program depremden dolayı akamete uğramıştı ve AKP iktidara geldiği andan itibaren Belediyeye yol gösteren bir acenda işlevini gördü. Bugün de bu

programın yeniden gözden geçirilerek uygulanmasına devam edilmektedir.

Bugün Beyoğlu esnafı ismiyle Gezi Parkı'nda AVM yapılmasına karşı direnen esnafın büyük bir kısmının bu mutenalaştırılmadan payı yoktur diyemeyiz. Oranın cazip bir yer haline gelmesine ve konut kira ve fiyatlarının artmasına vesile teşkil eden temel etmen orada bulunan "batakhane"lerin kovulması ve ora esnafının buna destek olmasıdır.²²

Farklı Mutenalaştırma Halleri

Mutenalaştırmanın ya da soylulaştırmanın iki boyutu söz konusu. İlki yerleşim yerlerinin mutenalaştırılması, ikincisi de mahallin ticari olarak mutenalaştırılması. Bunlar genellikle el ele gider. Mesala Cihangir'in yerleşim yeri olarak mutenalaştırılması ile Galata ve Asmalımescit'in ticari olarak mutenalaştırılması eşsüremlî olmuştur.

Bunla beraber mutenalaştırmanın resmi devlet politikası olarak uygulanması başka bir süreçtir ki özellikle İstanbul için 1999'da proje halinde olan bu çalışma İstanbul için AKP belediyesi sayesinde tekrar güncellenerek belediyenin takip ettiği acenda olmuştur.

Aynı süreçler içerisinde Tarlabası'nın konumu oldukça farklı olmuştur. Tarlabası diğer yerlerden farklı olarak 1990'larda zorla göç ettirilen aileler için düşük kiralar ve boş binaların olduğu mahal olarak çekim merkezi olmuştur.

²² Bu sürecin bilinçli bir politika haline gelmesinde a) İstanbul'un nüfusunun 1980'den sonra kendini defalarca katlamasının ve b) 1980'lerin dünya konjonktüründe Türkiye'nin dünya pazarına eklenmesi için uygulanan politikaların (1980 Cuntasını bu minvalde düşünmek gerekir) etkili olduğunu da vurgulamak gerekir.

Tarlabaşı mesela Cihangir'in mutenalaştırılması sonucu mekanlarından edilmiş kimi gruplar, homoseksüeller, transseksüellere 1990'larda mekan olmuştur. Fakat Beyoğlu'na yakın bu mekan 2000'lerde Belediye ve hükümetin çalışmalarıyla resmi bir mutenalaştırmaya tabi tutulmaya başlandı. Mutenalaştırmada iktidarlar Büyük İstanbul Depremini mazeret göstererek binaların depreme karşı dayanıklı kılınmasını neden olarak kullanmakta ve Beyoğlu'nu Güzelleştirme Projesi ve Tarlabaşı Yenileme Projesi gibi projelerle Beyoğlu'nun kültür, turizm ve eğlence merkezi olarak önemine vurgu yaparak mutenalaştırma çabasına hız vermektedir.

Ulaşım sistemlerinden (metro, finüküler, Taksim'in yenilenmesi), yolların yeniden onarılması ve trafiğin düzenlenmesi ve yakın mekanlarda (Kurtuluş, Şişli, Cihangir, Kasımpaşa'nın yollarının yenilenmesi) 100 yıl öncesine benzer bir şehir yoları havası yaratmak için yol yenileme çalışmaları bölgenin artık Devlet eliyle mutenalaştırmaya tabi tutulduğuna başka bir örnektir.

Bu çalışmalar büyük şirketler ve emlak yatırımcılarının iştahını kabartacak bir kar alanının varlığına işaret etmekte ve bu alanlara yatırımlarını arttırmakta; eski, metruk ne kadar bina var ise bu şirketler tarafından satın alınmakta ve restorasyon çalışması adı altında büyük alışveriş merkezleri kurmaktadırlar. Bu alışveriş merkezleri elbette tüketicisini de fiyatlarıyla orantılı olarak bulmaktadır. Ev fiyatları yükselmekte değerini her yıl birkaç kat katlamaktadır.

Son Olarak

Mutenalaştırma ya da gentrification ile kentsel dönüşümün aynı şeyler olmadığını fakat birbirini hem tamamlayan hem de kimi yerlerde aynı şeylere tekabül eden şeyler olduğunu vurgulamaktan da yarar var. Kentsel dö-

nüşüm ilk evvela bir planlama meselesi ve özellikle hükümet ya da devletin projesi olarak ele alınan bir şeydir. Bu projenin içerisinde elbette aşağı tabakanın gelmesine engel olmak istedikleri mekanlar vardır. Bu alanlar turizm ve kültür satışının yapıldığı ve alt tabakadan insanların ancak işçi ve hizmetli olarak gidebilecekleri ve fakat yaşam alanı olarak kullanamayacakları alanlardır. Bugün Talimhane bölgesi tam da böyle bir alandır. Aynı şekilde Osmanbey bölgesi daha bir alt tabakaya hitap edebilirken hemen aşağısındaki Nişantaşı orada yaşayan seçkin-hali vakti yerinde zümre dolayısıyla sadece pahalı etiketleriyle şık uluslararası markaların mağazalarının bulunduğu mekan olarak seyirlik alan olarak alt tabakaya bir şey ifade edebilmektedir.

Sözü daha da uzatmadan sonuca bağlarsak: tüm bu kentsel dönüşüm ve mutenalaştırma projelerinin sonuç olarak vardığı nokta; şehrin artıklardan, süprüntülerden ve göze hoş gelmeyen kişi, kültür, “davranışı bozuk” yapılarından yani ayırık otundan temizlenmesi ve şehrin köklü geçmişiyle daha uyumlu olan yapılar ve görünümünün ortaya çıkarılması²³ ve bu şehre uygun ticari mekan ve buna uygun tüketicilerinin yaratılmasıdır. Bu ayırık otlarının ayıklanıp güzellikler içerisinde, mükemmel bir şekilde dizayn edilmiş bahçeler yaratma fikrinin uygulamasının tarihteki örnekleri pek hoş değildir: Nazizm ve muadili reel sosyalizm.

²³ Bu arada belirtmekte yarar var. Çoğunlukla eski yapıların ortaya çıkarılması cümlesinden kesinlikle mevcut eserlerin gerçekten açığa çıkarılması ve temizlenmesini anlamayın. Sadece görüntülerinin elde edilmesine çalışılmakta ama eserlerin kendilerine gösterilecek hassasiyet gösterilememektedir.

5

**Başlamadan Biten Devrim, Sürgün
ve Felsefeciler Gemisi (1922 Rusya)**

❶

Nikolai Berdayev

Sürgün Edilenlerin Sayısı

Sürgün Edilenlerin Akıbeti

Sürgünü Gerekçelendiren ve Sorumlulardan Biri,

Devrik Muhalif: Troçki

❷

Lenin'in tüm yetkinin partide toplanması anlamına gelen "Demokratik Merkezîyetçilik" ilkesi sosyalizm adıyla teorize edilmeye çalışılmış başka bir diktatörlüğün adıydı.

Lenin'in anti-entelektüel kovuşturmaları sağlık bakanı olan N.A. Semashko'nun şikayet mektubuylar. Stalin ve üst düzey Bolşevik liderleri bu temizlik operasyonunun örgütlenmesi için görevlendirir. Semashko'nun kendisi de bir doktor olmasına rağmen Hekimler Kongresi'ndeki "anti-Sovyet" tavırlardan rahatsızlığını bildirdiği şu mektubu Lenin'e yollar:

"Yoldaş Lenin ve Politbüro Mensupları: Saygıdeğer yoldaşlar.

Geçenlerde yapılan Tüm Rusya Hekimler Kongresi önemli ve tehlikeli duruma girmiştir ki Kadetler, Monarşistler ve Sosyal Devrimciler [üç muhalif parti] tarafından kullanılan taktikler hakkında gerekli sizi bilgilendirmeyi gerekli görüyorum. Benim bilgilerim bu eğilimlerin sadece doktorlar arasında değil diğer uzmanlık alanına sahip olanlar (ziraatçılar, mühendisler, teknisyenler ve avukatlar) arasında da yaygın olduğunu gösteriyor. Hatta sorumlu kişiler dahi tehlikenin farkında değil.

*Kongrede ne olduğu aşağıdaki şekilde özetlenebilir: 1. Sovyet tıbbına karşı bir hareket, 2. Kadetler, Monarşistler ve Sosyal Devrimciler tarafından ileri sürülen formüllere göre "serbestçe" seçilmiş görevliler ve bağımsız taban örgütlenmeleri için ısrar, 3. Profesyonel işçi hareketinin dışında kalmak için net bir temayül ve 4. Bağımsız bir yayın örgütlenmesi için açık niyet."*²⁴

²⁴ Paul Gregory, Khaustov, Naumov, and Plotnikova, 2003, s. 36–58 ve s. 60–63'dan İngilizceye ve benim oradan Türkçeye çevirim.

Semashko mektubunu bağımsız yayıncılığın engellenmesi ve Sovyet ilaçlarının kullanılmasının zorunlu hale getirilmesi için önerilerini sunarak; Monarşist ve Sosyal Devrimci doktorların yok edilmesi için isim vererek önerileriyle ve OGPU yani istihbarat servisinin de aynı fikirde olduğunu da belirterek bitirir.

Lenin mektubu “yoldaş Stalin’e” yollar ve OGPU’nun²⁵ başı Çerzinsky’ye bu mektubun gönderilmesini çok gizli kaydıyla gönderilmesini söyler. Daha sonraları Çerzinsky’nin Politbüroya sunduğu rapora dayanarak Politbüro 8 Haziran 1922’de “Entelektüeller arasında Anti-Sovyet Gruplaşmalara dair Kararname” yayınlar.

OGPU 2 Ağustos 1922’de 186 entelektüelin ismini listesine ekler ve Politbüro’ya sunar fakat Politbüro bu sayıyı yetersiz bulur. Kimi isimler yurt içine kimi yurtdışına sürgüne yollanır. Kimi isimler listeden çıkarılır. Kimileri de hapisanede yıllarca kalır.

Başka bir yazara göre “Lenin Rus idealistlerinin faaliyetlerini kaygıyla izliyordu. Kremlindeki kütüphanesinde Alekseyev, Berdayev, Bulgakov, Volinskiy, Ivanov-Razumnik, Ilein, Karsavin, Lapchin, Novgorodtsev, Rozanov, Stepun, Trubetckoy, Shpet, Frank, Iakovenko’un kitapları bulunabilir. Onların bakış açılarına sempati duyduğundan dolayı değil elbette. Bu yazarların pek çoğu sınır dışı edilecek olanların listesindeydiler.”

Nikolai Berdayev

Bu entelektüellerden en önemlilerinden biri Nikolai Berdayev’dir. Ortodoks olmayan Hristiyan ve eleştirel

²⁵ Daha önce ismi ÇEKA olan gizli servisin ismi 1918 yılında Bütün Rusya’nın Karşı Devrimle, Vurgunculuk ve Rüşvetle Savaşma Fevkalade Komisyonu olarak değiştirildi (OGPU).

felsefenin mistik felsefecisidir. Aynen Kierkegaard gibi kiliseye karşı ve anarşizme yakın biridir.

Berdayev anılarında Cherzinsky, onun yardımcısı Menzinsky ve Politbüro üyesi Kamanev'in onu sorgulamalarından sonra Moskova'yı terk etmemek şartıyla serbest bırakılır. Bu sorgulamadaki izlenimlerini şöyle yazar: "Çerzinsky bana kendisini davasına adanmış ve dürüst bir adam intibasını verdi. Bir fanatikti. Ona dair oldukça korkunç şeyler olmalıydı. Gençlik zamanlarında Katolik bir papaz olmak istemişti. Bu fanatizmini komünizme taşımıştı."

Belki de Rusya'nın en bilinen felsefecisiydi Nikolai Berdayev, 94 yıl önce bir Ağustos günü SSCB'nin gizli servisi tarafından yollanan bir celbi okuyordu. Daha önce Çekoslovakya'da planlanmış olan ve Lenin'in Yeni Ekonomik Politika adını verdiği politikalar için konuşmaya çağrıldığını düşünüyordu.

Aksine önde gelen ekonomist, gazeteci, felsefeci, sosyolog, bilim adamları ve değer entelektüelle beraber anti-Sovyet faaliyetlerden dolayı tutuklanıyor ve sürgüne yollanıyordu. Tarih 16 Ağustos 1922 idi.

28 Eylül'de Oberburgermeister Hacken adlı, SSCB hükümetinin kiralamış olduğu Felsefeciler Gemisi olarak da bilinen iki Alman gemisinden birinin güvertesinde ardına bakarak Petrograd'dan düzinelerce entelektüelle beraber ayrıldı.

"Bana sürgün edildiğim söylendiğinde hayal kırıklığına uğradım" der Berdayev, *Dream and Reality: An Essay in Autobiography* adlı eserinde ve devam eder : "Ben göçmek istemedim ve karışmak istemediğim göçmen çevresine katılmayı reddettim. Fakat aynı zamanda özgür bir dünyaya varabilirdim ve özgürlük havasını soluyabileceğim hissiyatındaydım."

16 Ağustos'ta Moskova'daki apartmanında OGPU tarafından alınarak karakola götürülüp ardından sürgüne götürülen Berdayev 1948'de Paris'te öldü.

Sürgün edilmenin paradoksu bu insanlar ve Rus felsefesi için bir trajediydi fakat sonuç olarak 1930'un sonlarında yapılmış olan temizlik operasyonunda kesin bir ölümden de kurtulmuşlardı.

Rusya ile bağlantı içinde kalmak pek çokları için önemliydi. Aralarında oldukça farklılıklar olmasına rağmen pek çoğu Marksizm'den Hristiyanlığa geçmişti ve ülkelerinin tarihinden ve kültüründen temelini alan oldukça farklı bir metafiziği formüle etme çabasındaydılar.

Ağustos ayında mahkûm edilenlerin hepsi aynı nedenle sürgün edilmişlerdi:

“Rusya’da var olan işçi ve köylülerin iktidarıyla sadece uzlaşmamakla kalmayıp, bir an için dahi anti-Sovyet faaliyetlerini durdurmamışlardır.”

Sürgün edilenlerin hiçbiri politik muhalefet etmek adına faal değildi. Birkaç istisna dışında hepsi yeni Rusya'ya sadık vatandaşlar olmak istiyorlardı. Ama kendi fikirlerinin takipçileri idiler ki bu düşünceler “komünizm”den farklıydı.

Berdayev “herhangi bir parti tarafından savunulamayan Hristiyan özgürlüğü, Hristiyan kardeşliği ve Hristiyan eşitliği temelinde bir Hristiyan toplum vb. ve eşit şekilde komünizm ve burjuva toplumuna da karşıydım”

Sürgün YEP'in başlangıcında entelektüel faaliyetler arttığında emredildi. Bu komünistlerin ideolojik tektipliği zorladığı ve sivil toplumu baskıladığı dönemdir de. Aslında Sovyetlerin lağvedilmesi ve tüm yetkinin Bolşevik Partiye geçtiği dönemdir de bu dönem. Bir yıl önce Lenin Açlığa Yardım Komitesi ya da Pomgol'ü lağvetmişti. Ki bu Komitelerde hükümetten kişiler ve bilinen

kişiler vardı. Maksim Gorki ve Konstantin Stanislavsky bunlardan birileridir. Komitenin pek çok üyesi tutuklanmış ve sürgüne yollanmıştı.

Kızıl ordu tarafından katledilirken “Yaşasın Komünist Enternasyonal” diye slogan atan denizcilerin Mart 1921 Kronstad ayaklanmasının kanlı bir şekilde bastırıldığı ve 1922 aynı zamanda kilise mallarına el konduğu kanlı bir yıllardı. “Gerici burjuvazi ve gerici ruhbanların temsilcileri... bu dosyaların kapatılmasını başarmamız en iyisidir” diye yazar Lenin “Onlarca yıl daha herhangi bir direnişe kalkışmayı düşünmemelerine dair bir dersi halka öğretmiş olduk.”

Sürgün Edilenlerin Sayısı

Hükümet, Alman Konsolosluğu’na toplu vize için başvurduğunda “Chancellor Wird, Almanya’nın Sibiryaya olmadığını ve kimse bir Rus vatandaşını buraya sürgüne gönderemez şeklinde yanıtladı” der Lossky anılarında. “Fakat eğer Rus bilim adamları ve yazarları vize için kendileri başvururlarsa Almanya onlara misafirperverliğini onurla sunacaktır,” der devamında.

Politbüro’nun listesi yayınlanmamış. Ne kadar insanın sürgün edildiğine dair rakam muhtelif... Rus felsefesi üzerine kitabı olan Modern zamanların filozofu Sergy Kuruzyen azından 77 entelektüelin aileleriyle sürgün edildiğini yazıyor. 23 ekonomist, ziraatçı ve kooperatif hareketi lideri; 13 felsefeci, sosyolog ve hukuk bilimcisi; 13 bilim adamı ve teknik uzman; 11 gazeteci ve yazar; altı tarihçi, altı din aktivisti ve beş doktor.

Kogan sınır dışı edilecekler listesinde 77, Moskova 67, Petrograt 30 kişi vardı. Bir sürü değişiklikten sonra sürgüne gönderileceklerin listesi 160 oldu. Başka diğer modern araştırmacılar listeyi 60 ile 300 arasında tutmaktadır

Sürgün edilen felsefeciler Berdyaev, Frank, Lossky, Bulgakov, Stepun, Trubetskoy, Vicheslavtsev, Lapchin, Ilein, Karsavin, Izgoev. Sürgün edilen tarihçiler A.Kizeveter, A.Florovsky, V.Miakotin ve A.Bogolepov. Amerikan sosyolojisinin kurucusu sosyolog Sorokin.

Bu Lenin'in kısmen felç olmadan önce Kronstad'ın bastırılmasından sonra yapmış olduğu en önemli faaliyetlerinden biriydi. 1923'teki üçüncü inmeden sonra konuşabilme yeteneğini de kaybedip aktif politikadan elini ayağını çekmişti. Ondan sonra yerini alan Stalin bu politikayı 1920'ler boyunca sürdürmüş ve 1937 ve 1938'de Büyük Temizlik'te hapis ve Sibirya'ya sürgünlerle ve katliamlarla yüksek boyutlara varmıştı.

Sürgün Edilenlerin Akıbeti

Bu felsefecilerin eserlerinin Lenin Devlet Kütüphanesi'ndeki özel koleksiyonda olduğunu sadece birkaç insan biliyordur. İnsanlar Berdayev, Bogdanov, Bulgakov gibi isimlere Lenin'in ünlü çalışması Materyalizm ve Ampiriokritisizm'de rastlayabilirlerdi. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başının ünlü filozofları Soloviov, Sheshtov, Chicherin, Trubetskoy gibi isimleri pek bilmezler.

Oberburgermeister Hacken Eylül'ün 28'i ve İkinci gemi Preussen 16 Kasım'da ayrıldı. Sürgünler bir sonraki ay Berlin'de Rusya Felsefe ve Din Akademisi'ni ve 1923 Şubat'ında Rusya Bilim Enstitüsü'nü açtılar. Fakat Rusya'nın dışında pek azı ün kazandı.

Pitirim Sorokin Harvard Üniversitesi'nde sosyoloji bölümünü kurmuştur. Diğerleri de Batı üniversitelerinde eğitim vermişlerdir. Florensky kamplarda öldü ve Bulgakov, İstanbul'a ve sonra Prag'a sürgün edildi.

Moskovalı ünlü astrofizikçi Profesör Stratonov (Vsevolod Viktorovich) Prag'da 1938'de intihar etti... aynı zamanda sınır dışı edilen Kazan'lı bir diğer Profesör

Stratonov (Irinarch A.) Gestapo tarafından tutuklandı ve toplama kampında öldü.

Sürgünü Gereççelendiren ve Sorumlulardan Biri, Devrik Muhalif: Troçki

Kronstad katliamının baş sorumlularından biri ve Kızıl Ordunun ve Kanlı Makinanın sahiplerinden biri olan Troçki bu sürgünü ‘insancıl’ gereççelendirmeleriyle biliniyor bugün. Troçki klasiği burada da gözle görünen bir vakıa...

Bu kitlesel sürgünün meşruiyetine dair bu ‘insancıl’ ilk gereççelendirme 1922’de Leon Troçki’den gelir:

“Gönderdiğimiz ve gelecekte göndereceğimiz bu elemanlar politik anlamda hiçbir şeydirler. Fakat onlar düşmanın elinde potansiyel silahtırlar. Yeni bir askeri çatışmada –ki bizim barışçıl politikamıza rağmen bundan ayrı tutulamazlar– bu uzlaşmaz muhalif elemanlar düşmanın askeri-politik ajanları olacaktır. Bundan dolayı savaş kurallarına göre onları vurmak zorunda olacaktık. Sakin bir dönemde onları önceden sınır dışı etmemizin nedeni budur. Umarım bizim ihtiyatlı insanlığımızı tanımakta imtina etmezsiniz...”

“Bir nedenle öldürülmemeleri için bu insanları yolladık ve buna hoşgörü göstermek imkansızdı.”

“Bizim kovulmamız için tamamen hemfikir olunmadığına dair söylentiler vardı; kimin karşı kimin karşı olmadığını söyleniyordu. Troçki’nin “evet” demesi oldukça berbattı. Belki daha sonra, sürgün edildikten sonra, buna karşı olmuştu!” diyor M. Osorgin.

0

Kaynaklar

Paul Gregory, *Lenin's Brain and Other Tales from the Secret Soviet Archives* (Stanford, Calif.: Hoover Institution Press, 2008).

Andrei Zolotov Jr. URL=<http://www.chebucto.ns.ca/Philosophy/Sui-Generis/Berdyayev/essays/zolotov.htm>

Lesley Chamberlain, *Lenin's Private War: The Voyage of the Philosophy Steamer and the Exile of the Intelligentsia*.

Philosophy Now, Alexander V. Razin and Tatiana J. Sidorina. 2001.

https://en.wikipedia.org/wiki/Philosophers%27_ships

®

6

“Muhafazakâr Anarşizm” Bir Oksimoron Mudur?

@

*Osmanlı'da Muhafazakârlar ya da Gericiler
Muhafazakâr Anarşizm Bugün Neye Denk Geliyor*

@

“Anarşizm siyasal ve felsefi düzlemde mevcut iktidar mekanizmalarını ve hiyerarşiyi reddeden ve geçmiş insanlık tarihindeki deneylerden ve yaşanmışlıklardan hareketle iyi ve adil bir toplum – aslında cemaatler ya da topluluklar demek daha doğrudur – kurma hedefiyle kavramın alışılacelmış anlamlarını da çağrıştıran muhafazakâr – bugünü savunmak anlamında hiç değil ama yıkmak ve kurmak anlamında – bir yerde durmaktadır...”

Muhafazakârlık kavramı neyi ifade eder ya da muhafazakâr kimliği kimi tanımlar? Bugünün dünyasında birçok geleneksel kavram gibi (Sol, sağ vb.) bir başına bir gerçekliği tanımlayan bir sıfat ya da isim olarak adlandırılmamasına rağmen kelimenin genel bir anlamına bakmakta herhalükarda yarar var.

Türkçe Wikipedia’da Muhafazakârlık politik ve sosyal bir felsefe olarak tanımlanıyor. Şöyle:

“Muhafazakârlık, geleneksel sosyal etmenlerin muhafaza edilmesini destekleyen politik ve sosyal felsefedir. Daha belirgin bir anlamda ilgili toplumun içinde bulunduğu çağın gereklerini göz ardı etmeksizin, geçmişten gelen tarihi, kültürel ve medeni birikimlerini kaybetmeden, kısaca öz dinamiklerinin değişmesine karşı direnç gösteren, toplumsal-kültürel değerlerin korunmasını savunan siyasi bir görüşür.”²⁶

Başka bir yerde değişime ve yeniliklere karşı geleneksel değerler ve düşüncelere adanmışlık ve özel mülkiyet, hür teşebbüs ve toplumsal olarak muhafazakâr fikirlerden taraf olmak şeklinde tanımlanabiliyor.

²⁶ <http://www.wikizero.org/index.phpq=aHR0cHM6Ly90ci53aWt pcGVkaWEub3JnL3dpa2kvTXVoYWZhemFrw6JybMSxaw>

Bu tanımlar doğru olsalar da her daim bazı eksiklikleri hissetmekteyiz. Wikipedia'nın İngilizce versiyonunda ise daha geniş bir tanım mevcuttur:

*“Muhafazakârlık kültür ve uygarlık bağlamında geleneksel toplumsal kurumları destekleyen politik ve toplumsal bir felsefedir. Muhafazakârlığın merkezi ilkesi gelenek, insanlığın kusurluluğu, organik toplum, hiyerarşi ve otorite ve mülkiyet haklarını içerir. Muhafazakârlar istikrar ve devamlılık vurgularlar ve kurumları korumaya çalışırlar. En aşırı kesimleri modernizme karşı **gericiler** olarak adlandırılır ve “şeylerin nasılsa öyle olduğu” hale dönmesini savunurlar. Kavramı politik bağlamda ilk kullanan, Fransız Devrimi'nin politikalarından geri dönmek için çalışılan Bourbon restorasyonu sırasında, 1815 yılında François-René de Chateaubriand tarafından kullanılmıştır. Geleneksel olarak sağcı politikalarla anılır.”²⁷*

Bugün dünyanın çeşitli yerlerinde muhafazakâr politikalar standart bir prensiplere sahip değil ve her ülkenin şartlarına, siyasal ve sosyal konumlanışlarına göre farklılıklar arz ediyor. Oldukça farklı konularda farklı siyasal ve sosyal muhafazakâr hareket ve politikalar uygulayan partiler mevcut. Fakat bu siyasal hareket ve partilerin hepsi sistem içi partiler ve reel politikte iktidar ya da iktidara aday partilerdirler.²⁸

²⁷ <http://www.wikizero.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvQ29uc2Vyd mF0aXNt>

²⁸ Burada özellikle vurgulamakta yarar var: Bu yazının maksadı Muhafazakâr politika ve felsefenin Anarşist politik ve felsefe ile benzerliklerini; Muhafazakâr düşünürler ile Anarşist düşünürlerin benzerlikleri üzerinde Anarşizmin evvelden muhafazakâr siyaset içinde yer aldığını iddia etmek değildir. Muhafazakârlık tarihsel süreç içerisinde bazı istisnalar hariç her zaman iktidar ve hiyerarşinin savunucusu olmuş ve takipçileri otoriter ve totaliter sistemlerin savunucuları olmuşlardır. Solcu ve ilerlemeci düşünce de benzer bir oluş içinde olsa da oradan özgürlükçü düşünce ve düşünürler daha

18. yüzyılın Fransız Devrimi'ne muhalefet eden fakat Amerikan Devrimi'ni destekleyen İngiliz-İrlanda'lı politikacı Edmund Burke, Muhafazakâr teorisyenlerin en önemlilerinden birisi. Burke'un ilk dönem yazılarına dair onun anarşist eğilimlerinden bahsedilir aynı şekilde Benjamin Disraeli'nin ilk zamanlarından da onun "Tory anarşizmi"nden dem vurulur. Bunun yanında George Orwell'in kendisini "Tory anarşist" olarak adlandırdığına da işaret edilir.²⁹

Geleneksel muhafazakârlık Burke ile başlar ki doğallığıyla varolan hakların "Tanrı tarafından verildiğini" iddia eder. Bunun Proudhon'un³⁰ Yüce Adalet İlkesi'nden farklılığı tartışma götürür.

Bu kavrama dair tanımlamayı yapan bir diğer düşünür Karl Mannheim'dir.

"Mannheim, geleneksel ile bugünün muhafazakarlığını birbirinden ayırarak, gelenekselliği "doğal muhafazakârlık", muhafazakârlığı ise "modern muhafa-

fazla olmuştur. Bu minvalde bakıldığında aslında sağ (Muhafazakâr – bugün ilerici fikriyatının savunucularıdır) ve sol (ilerlemeci ve ilerici) düşünce sistem için birbirlerinden farklı değil ve sistemin sağlamlaştırılması ve yeniden üretilmesinin iki ayrı yüzü olarak varlar.

²⁹ <http://www.theburkean.co.uk/anarcho-conservatism-even-thing>, Alex Illingworth.

³⁰ Anarşistler, Anarşist düşüncenin sacayakları olan ya da onlar için önemli düşünürler olan düşünürlerin tüm fikirlerini diğer solcu ve Marksistler gibi – kutsal kitabın ayetleri gibi diyelim – ele almamış ve her daim eleştiriye tabi tutmuşlar. Godwin, Proudhon, Kropotkin ve Bakunin'e bakılırsa bunlar açıkça görünür. Proudhon'un Sosyal-faşizminden ve kadın düşmanlığından, Kropotkin'in I. Dünya savaşına dair düşüncelerinden, Bakunin'in Slav-milliyetçiliğine destek veren fikirlerinden rahatsız olanlar ve ilk eleştiriye tabi tutanlar anarşistlerdi. Not: Proudhon'un kadın düşmanlığı olarak eleştirilen fikirleri için bkz. F. J. Proudhon – Aşk ve Evlilik, Öteki Yayınları, Çev. Buket Şahin.

zakârlık” olarak ayırmaktadır. Ona göre [modern] muhafazakârlık, gelenekselciliğin modern dönemde bilinçli hale gelen ve kendi hakkında düşünmeye başlayan, güncel olanla bağlantı kuran, devrim karşıtı çabaları ve etkileri ile somut hale dönüşmüş halidir.” şeklinde bir tanımlaması mevcuttur ki bu dönemdeki muhafazakârlığın çeşitlenmesi farklı boyutlar almasını da ifade eder. Dolayısıyla geleneksel muhafazakârlık anlayışını bugünün muhafazakârlık pratikleriyle ayırmakta yarar vardır.

Türkiye’de son yıllara kadar dindar ve Müslüman olmak muhafazakâr olmakla eş görüldü ya da böyle bir algı oluşturuldu. Hatta dindar olmak gericilik; seküler olmak ilerencilik ikileminde politik ve kültürel bir iklim oluşturuldu ve halen de bunun etkileri politik kavrayışlarda ve kutuplaşmalarda ana eksen oluşturuyor. Bunun yanlışlığı, farkı muhafazakârlık tipleri bugün mevcudiyetini korusa da, pek kavranabilmiş değil. Neo Liberal denen ve dünyayı felaketten felakete sürükleyen akımın bir muhafazakârlık – ki öyledir – olarak tanımlanması öyle tanımlanıyor olmasının ne kadar doğru olduğu ele alınmalı ve sorgulanmalıdır?

“Tory Anarşizm” ya da muhafazakâr anarşizm tanımı, bugün bize bir oksimoron gibi görünse de, üzerine düşünmekte fayda olduğu kanısındayım. Muhafazakârlığın özellikle sağcılıkla anılan bir fikir olması bilinen bir kavram olsa da bugünün dünyasında bu kavramları hem yaşanılabilen tarih itibarıyla sorgulamak ve yeniden tanımlamakta yarar var. Yıllar önce **“Anarchist Studies”** isimli bir dergide *“(Tory) Anarchy in the UK: the Very Peculiar Practice of Tory Anarchism”* **(Peter Wilkin)**³¹ isimli bir makale okumuştum. Bu konuda yazılan

³¹ “(Tory) anarchy in the UK: the very peculiar practice of tory anarchism” (Peter Wilkin) “Anarchist Studies. V. 17. Sayı 1. 2009.

makale İngiltere’de yaşamış dört ünlü şahsiyeti konu almaktaydı: Evelyn Waugh, George Orwell, Peter Cook ve Chris Morris.

Makale bu 20. yüzyılın ünlü şahsiyetlerini bu kavramın altına alırken onların eserlerinde ve düşüncelerinde İngiliz değerlerinde meydana gelen aşınmalar ve yönetici sınıfın ahmaklıklarına vurgularından hareketle ele alıyordu. Bu şahsiyetler orta ve yüksek sınıflardan gelme kişiler; konuları ulus, ahlak, sınıf, kültür ve vatanseverlik vs.dir.

Bu dört şahsiyetin duruşlarına gelince: hepsinin orta ve üst sınıf aile kökenlerine sahip olması yanı sıra seçkin ve alt sınıfların dünyasına ve zevklerine ilgili yazarlar ve eleştirilerinden risk almaktan çekinmeyen tarafları var. Mesela bugün herkes tarafından anarşistliği bilinen Orwel’in homoseksüeller, kadınlar ve yabancılara karşı bağnaz fikirlere sahip olduğu da bilinen bir durumdur. Bunun yanında o İngiliz köy yaşamının hayranlarından biridir de. Onları bir araya getiren politik değil kültürel olarak muhafazakâr olmaları. Bu dörtlü içerisinde anarşistliğini deklere eden tek kişi ise Orwell’dir.³² Anarşizme dair ortak yönleri ise hepsinin devlet, otorite ve bürokratik iktidarlara karşı ve bireysel özgürlüklerin savunucuları olmalarıdır.

Hicivlerinden sınır tanımazlar bu muhafazakâr anarşistler. Bundan dolayı ifade özgürlüğünü sınırların ötesine taşıyan bir rolleri de vardır onların...

Esasen modernizme ve moderniteye karşı duruş göstergeleri de eleştirilerinin kaynağını modernizm ve modern yaşam ve İngiliz kültürünün ve politikasının ele alınması oluşturur. Peter Wilkin’in bir akım olarak mu-

³² Orwell’in anarşistliği Proudhon’un anarşistliğini akla getirmekte.

hafazakâr anarşistler olarak ele almadığı ve fakat muhafazakâr anarşist şahsiyetler olarak ifade ettiği bu duruşa sahip şahsiyetlerin bugün için anarşizme dair bir işareti yok mudur?

Aslında onların modernizm karşıtı duruşları, fikri olarak oldukça çeşitlenmiş ve esas olarak modernizme karşı olan anarşist hareketler ve düşünceler, bu muhafazakar kültürel duruşa sahiptirler.

Bir diğer taraftan başka bir kavram daha politik ve kültürel algı dünyasını belirleme açısından muhafazakârlıkla eş anlamda kullanılmakta... gericilik. Bu kavram adı altında kendini tanımlayan bir kişi, özne mevcut değil. Tarih boyunca bir diğerini lekelemek ya da tanımlamak için başkasına atfedilen bir kelime.

Gericilik nedir? Bu kelimenin çeşitli karşılıkları var. Özellikle karalamak, kötülemek ve kötü intibahı oluşturmak için ve propaganda dilinin vaz geçilmez kavramı olarak kullanılır. Bir diğer karşılığı ise İrticadır.

İrtica (Türkçe: “önceki yere dönüş”) ya da gericilik (Arapça: raca’a kökünden, Fransızca: Réaction), *önceki koşullara dönüşü isteyen, aşırı tutucu ve ilerlemelere karşı olan, herhangi bir toplumsal ya da siyasi hareket ya da ideoloji ve buna bağlı eylemler*³³ “toplumsal yaşamda çağdaş değerlere karşı çıkan, her yönüyle eskiyi özleyen, eski düzene dönülmesini isteyen ve bunu sağlamaya çalışan (kimse, görüş).”

Görüleceği üzere bu kavramın temel anlamını modern ve çağdaş değerlere karşı olmak oluşturuyor. Batı da bu terimin kullanıldığı asıl yer Fransız Devrimi’dir. Modern politikanın kavram dünyasında Fransız Devrimi’nin etkisi görüldüğü gibi hiç de yabana atılamaz.

³³ <https://www.turkcebilgi.com/gericilik>.

“Bu terim batıda Fransız Devriminde sabık monarşi rejimine veya onun koşullarına dönüşü isteyen karşı devrimcileri tanımlamakta kullanılmıştır. Ondokuzuncu yüzyılda batıda derebeylikleri ve aristokrasiyi korumayı arzu eden ve sanayileşme, cumhuriyetçilik, liberalizm ve sosyalizm karşıtlarını tanımlamakta kullanılmıştır. Gericici tabiri politik anlamda gelişme ve yenileşmelere karşı olan ideolojileri tanımlamak için aşağılama amacıyla da kullanılır.”³⁴

Aslında Muhafazakârlıkla gericilik ya da irtica kavramlarının birbirlerine yakın anlamları ifade etmesine rağmen dediğimiz gibi gericilik bir siyasal öznenin ismi değildir. 19. yüzyıldaki kullanımındaki nedenler özellikle dikkat çekicidir. Bunlar:

1. Sanayileşmeye karşı olanları,
2. Cumhuriyetçilik, liberalizm ve sosyalizm karşıtlarını yani ilerleme karşıtlarını,
3. Yeniliklere ve gelişmelere karşı olanları tanımlar.

Bu maddeler anarşizmin bugünkü duruşunu ifade etmekten uzak ifadeler içermiyor.

Osmanlı’da Muhafazakârlar ya da Gericiler

Burada Osmanlı’da ulemanın gericiliğinden dem vuran ve Osmanlıyı öyle algılayan anlayışa hiç de öyle değil demek için birkaç söz edeceğim.

Osmanlı’da özellikle Fatih Sultan Mehmet dönemi ve sonrasında Ulema her zaman İktidarın yanında, askeriye sınıfının yanında olmuş ve halkın hiçbir zaman koruyucusu olmamış. Tarihi boyunca Osmanlı bürokrasisinin tüm yenilik hareketleri ve teşebbüslerine destek vermiştir. Uç bölgeler ve merkez ulema bürokrasisi arasında

³⁴ <http://www.wikizero.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWt pc GVkaWEub3JnL3dpa2kvxLBydGljYQ>

her zaman bir gerilim ve tavır açısından fark da olmuştur. Modernleşme döneminde ise bu durum tamamen açığa çıkmıştır.

Matbaa ve saat kuleleri gibi yenilikler askeri olarak hiçbir işe yararlılıkları olmadığı gerekçesiyle kabul görmemiş fakat Venedik kalyonlarının benzerlerinin yapılması bazıları bunların Müslümanlar tarafından üretilmemiş olmasını gerekçe göstererek reddetseler de Sultan'ın isteğini fetvayla gerekçelendiren Ulema sayesinde meşruiyet kazanmıştır.³⁵

Örnekte görüleceği üzere ulemanın modernleşme sürecindeki tavrı iktidarla olan ilişkisiyle belirleniyor. Üst Ulema ile Alt kesimlerde olan ulema arasında gerilim de dikkate şayan olarak durur.

“Üst ve alt ulema kesimleri arasındaki bu sınıfsal farklılaşma, reform ve modernleşme sürecinde ulema kesimleri arasında bu sürece yönelik farklı tutumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Üst sınıf ulemanın tersine, alt toplumsal tabakadan gelen ve genellikle merkezi medreselerde ve askeriye sınıfı arasında yer alması pek mümkün olmayan ulema kesimi ve medrese öğrencileri, bu süreçte, reform ve modernleşme çabalarına karşı kendileri gibi alt toplumsal tabakada yer alan yeniçeri, esnaf ve diğer reaya kesimleriyle iş birliği içinde olmuşlardır. Heyd, bu iş birliğinin kendini, yeniçerilik kaldırıldıktan sonra, Aydın bölgesinde ve Kastamonu’da ortaya çıkan yerel çaplı isyanlarda ortaya koyduğunu belirtiyor...

Yeni Avrupa tarzı kıyafet uygulamasına karşı çıkan ve bu tür kıyafetleri benimseyenleri açıkça küfürle suçlayan Bosnalı bir müderris daha sonra, Aydın bölgesindeki tehlikeli isyana katılıp kendisinin

³⁵ Yrd. Doç. Dr. Anzavur Demirpolat–Yrd. Doç. Dr. Gürsoy Akça; Ekev Akademi Dergisi, s. 122.

Allah tarafından yoksulları savunmak için gönderildiğini belirtmiş ve kendi gücü içerisinde yeniçeri bakiyelerini ve diğer kanun kaçaklarını dahil etmiştir

...³⁶

Osmanlı'nın kabile-aşiret beyliklerinden Merkezileştiği, bir devlet halini aldığı zamandan sonra uç bölgelerdeki ulema, gaziler ve beyliklerle oldukça sert geçen mücadeleleri olmuş, kimisi isyanlara kadar gitmiştir.

Türk ve Osmanlı tarih okumalarında bu isyanlar ve mücadeleler İrtica ya da gerici hareketler olarak adlandırılmıştır.

Mesela Türk eğitim müfredatında yıllarca yeri olan okullarda özellikle okutulan ve dine bağlanarak yobazlık örneği olarak gösterilen; matbaanın Türkiye'de geç gelmesi ve bu konuda yürüyen tartışmalar irticaya örnek olarak gösterilir. Bu tarz örneklerin doğru olmadığı ifade edilmiş olsa dahi, halkın yeni şeylere reaksiyonları bir iç güdüsel tepki olarak da ele alınabilir. İskan kanunu çıkarıldığında evlerin üzerine numara yazılmasına "biz koyun muyuz" tepkisiyle ortaya çıkan köylüleri sevmek gerekir. Bu içgüdü önemlidir. Teknik değil ama teknolojinin "gelişmesi" insanlığın "gerilemesine" hizmet ettiğinde eskiye dönüş ve eskiyi özlemek başlı başına bir tavır olarak ele alınabilir.

Muhafazakâr Anarşizm Bugün Neye Denk Geliyor

Felsefi anarşizmin kurucusu olarak ilan edilen William Godwin, "*An Enquiry Concerning Political Justice*" isimli eserinde Edmund Burke'un ilk dönem eseri olan "*A Vindication of Natural Society*" isimli eserine oldukça güçlü atıflarda bulunur. Burke'un daha sonraki yazılarında Fransız Devrimi'ne karşı eleştirilerini haklı bulur.

³⁶ A.g.e., s. 125.

Doğal toplum fikriyatı anarşizm ile Burke'un algılayışında (hiyerarşik olduğunu iddia eder) bazı farklılıklar olsa da ortaktır.

Anarşizm ilerlemeci bir tarih anlayışına sahip bir düşünce değildir. İlericilik tarihsel anarşizm içinde anarşizmin bir sıfatı olarak kullanan düşünürler olsa dahi Gustav Landauer, Ellis Reclus gibi ekoloji düşüncesinin önemli düşünürlerinde tartışmalı bir tema olarak durur.

Ekolojik felaketin gelip tüm insanlığı bulduğu bugünün dünyasında geleneksel anarşizm insanın doğası iyidir ve bu bozulmaktadır iddiasına sahiptir. Geri dönüşü savunan ve doğal topluma dönüşü önceleyen düşüncesinden; Jacques Ellul'un teknoloji üzerine ya da kitle toplumunun işlemesine dair çalışmalarından; ekolojinin ve sosyal ekolojinin anarşizmin olmazsa olmaz prensiplerinden olarak addedilmesinden dolayı, ilkelci anarşizmin ve çeşitlerinin (doğaya dönüş fikriyatından hareketle) –geçmişteki gibi, bir karalama olarak kullanılan– “gerici” ve muhafazakâr olarak adlandırılmamasının nedeni ekolojik felakete devletli liberal ve muhafazakârların dahi gözlerini kapayamaması olabilir ancak.

19. yüzyılın fabrikaları (üretim araçlarını) bombalayan pratikleriyle ve bugün modern teknoloji karşıtlığıyla ve ilerlemecilik karşıtlığıyla menkul anarşist düşünce muhafazakâr olarak adlandırılabilir. Bugünün anarşizmi kentlerin teknik ve teknolojik “gelişmişlikle” insanı yok eden ve bireycileştiren –atomize eden– yapısıyla lağvedilmesini önerecek durumdadır. Kentlerin doğal olmaksızın uzak, estetikten yoksun ve insanı yutan yapısının insani olmadığı, organik olmadığı kanaatindedir. Deleuze, *İssiz Ada ve Diğer Metinler* adlı eserde “kapitalizm de doğaldır” dese de anarşizm hareket olarak onun doğal olmadığını geçmişe gönderme yaparak halen savunmaktadır.

Dolayısıyla Anarşizm siyasal ve felsefi düzlemde mevcut iktidar mekanizmalarını ve hiyerarşiyi reddeden ve geçmiş insanlık tarihindeki deneylerden ve yaşanmışlıklardan hareketle iyi ve adil bir toplum –aslında cemaatler ya da topluluklar demek daha doğrudur– kurma hedefiyle kavramın alışlagelmiş anlamlarını da çağrıştıarak muhafazakâr –bugünü savunmak anlamında hiç değil ama yıkmak ve kurmak anlamında– bir yerde durmaktadır ya da bu kavramlar kümesini aşip yaşama ve örnek cemaatlere yönelmekte yarar vardır...

7

**Bir Kitap Tanıtım Yazısı Dolayısıyla Rojava:
İktidarsızlığı Savunanların
İktidarsızlık Sızlanmaları**

@

Devlet olmayan devlet bizzat devletin kendisidir

@

John Clark'ın bir kitap³⁷ için yazmış olduğu tanıtım yazısı uzun zamandır Anarşist ya da kendini anarşist ve özgürlükçü düşüncenin içinde addeden kesimlerin uzun yıllardır gelişmeyen ve oluşturulamayan başka bir dünyaya ait –başka dünyanın çeşitli örnekleri aslında insanlık tarihinin geçmişinde mevcut olsa da – cemaat ve topluluk yapılanmalarına dair ne denli çaresiz yorumlarla dünyaya baktıklarını bize göstermesi bakımından önemlidir. Bu makalesinde³⁸ –kimi yerlerde tereddüt gösterse de– yaptığı Rojava'ya güzellmelerden onun da Rojava ve YPG etrafında oluşturulmuş “sosyal ekolojist devrim” halesinden etkilenerek diğer anarşistler gibi bu trene atladığını anlıyoruz. Anarşist yazında böyle metinlerle karşılaşmak ziyadesiyle mümkündür. Anarşistler, romantizmi gerçekliğin üstünde bir yere yerleştirdiklerinde romantizm yalanların ve hakikatin reddinin ifadesi haline geliyor. Benzer şeyleri Janet Biehl -ki kendisi Murray Bookchin'in hem eşi hem de tilmizi olarak bilinir ve pro-PKK'li olmuştur – ve David Graeber'de de gördük.

Bookchin'in Sosyal ekoloji anlayışına kendince anlamlı eleştirileri olan ve Bookchin'le sert denebilecek polemiklere girmiş, Anarşizm ve Sosyal Ekoloji'nin yaşayan önemli düşünürlerinden olan Clark'ın, kendi sosyal ekoloji anlayışına anlamlı geldiğini düşündüğü

³⁷ Dilar Dirik, David Levi Strauss, Michael Taussig, and Peter Lamborn Wilson, editors. *To Dare Imagining: Rojava Revolution* (Brooklyn, NY: Autonomedia, 2016).

³⁸ *Imaginare Aude! Lessons of the Rojava Revolution* – J. Clark. Bu makale *Capitalism Nature Socialism*, vol. 27, no. 3 (Sept. 2016):103-110'de yayınlanmıştır. Makale itaatsiz.org'da yayınlanmıştır. Adresi: <https://itaatsiz.org/2019/02/11/imaginare-aude-lessons-of-the-rojava-revolution-j-clark/>

Rojaşa üstüne olan bu kitap tanıtımında gözden kaçırıldığı en önemli şeyin anti-emperyalizm olduğunu söylemek durumundayız.

Bahsi geçen kitapta geçen Rojava güzellemelerinde asıl meselenin toplum-devlet, yatay-dikey örgütlenme, parti ve hareket, komünal kurumlar ve kişisel özellikler, geleneksel kültür ve dönüştürücü vizyon arasında olduğu belirtilmektedir. Anlaşılmaktadır ki odaklanılan asıl nokta toplumsal dönüşümdür. Her nasılsa bu toplumsal dönüşümün -ki bahsi geçen karşıtlıklar her toplumda ve toplumsal harekette başka karşıtlıklar da eklenerek bulunabilir- ABD destekli ve ABD emperyalistlerinin askeri gözlemcilerinin denetimleri altında olmasının pek bir önemi yoktur. Bu “toplumsal dönüşümün” emperyal güçlerce desteklenmesinin yarattığı bir soru işareti dahi yoktur.

Bir başka yerde Clark, kitabın editör ve yazarlarından biri olan David Levi Strauss’un ISID ve Rojava anti-Devlet’inin “*kapitalist modernite ve neoliberal küreselleşmeye bir yanıt*” olduğunu söylediğine işaret eder. Modern zamanların ve daha doğrusu post-modern zamanların ortaya çıkardığı bu iki pragmatik örgütlenmenin bu modern ve neoliberal küreselleşmenin ürünü olduğunu ve aslında bir yanıt olmadığını belirtmek durumundayız. Çünkü modern denilen ve aslında post-modern zamanların bu örgütleri hem proje olarak hem de varlıklarının dayandıkları temel olarak bir yanıt değil, olsa olsa tahakküm aygıtlarına yöntem olarak birer katkı olarak düşünülebilir. Her iki örgütün de dayanak noktası ve örgütlenmeleri küreselleşmenin sonucu olarak dünyanın çeşitli yörelerinde kopmuş gelmiş, inançları farklı da olsa aynı hedefe hizmet eden bir görünüm almıştır. Bu örgütlerin ne ve nasıl olduklarına dair sosyal medya ve medyada çıkan binlerce haberde gerçeğin ne olduğunu

çıkarmak –kendilerinin de dahil olduğu propaganda savaşlarından dolayı- mümkün olmamakla beraber eylemleri ve işgal ettikleri konumlarından neye hizmet ettiklerini çıkarmak mümkündür. *Neoliberal küreselleşme ve kapitalist modernleşme*’ye yanıt ama nasıl yanıt?

PKK ve YPG ve diğer örgütlenmelerin nasıl fonksiyonlar gördüğüne dair net bir çalışma olmadığını söyleyerek devam ediyor Clark ama şöyle devam ediyor: “*Rojava halihazırda radikal bir özgürlükçü, komüniteryen ve radikal devrimci feminist politikanın gelişmesinde olağanüstü bir ilerleme kaydetmiştir.*”³⁹

Bu ilerlemelere dair örnekleri ise David Graeber’den alıntılıyarak devam ediyor, Clark. Bunları konseyler, konsey seçimlerinin etnik dengeye göre seçilmesi, bu konseyde kadınlarının en azından 1/3 oranında olmasına dikkat edilmesi olarak ifade ediyor. Ama politika belirleyici unsur olarak ve politika yapmayı empoze eden unsur olarak YPG ve diğer örgütlerin baskınlığını belirtmekten imtina ediyorlar. “*Bizim beğendiğimiz politik duruşa sahip olduktan sonra politika empoze edeni neden sorgulayalım?*” şeklinde düşünüyor olabilirler mi?

Oysa biz YPG ve onun etrafındaki örgütlerin Arap ve Türkmen unsurlara karşı sindirme, iskan etme, sürme

³⁹ Bu arada belirtmekte yarar var. Madun olmak ve madun olan kimdir sorusuna kısa bir yanıt olarak. “Madun duruma, yere, zamana (an) göre değişir” ve her an değişim halindedir. Kendi Kaderini Tayin Hakkı fikriyatını reddetmemekle beraber Ulus kavramının hayali olmasına da gönderme yapar. Fakat Baskın “ulus” denen ve devletin sahibi olan ulus ya da baskın ulusa sahip olan devlet, politik ve kültürel duruşu ile altta olan “ulus” “etnik” “dini” vb. oluşum ya da kesimlere ayırt etmeksizin hukuk vb. gibi zor aygıtıyla da zulmeder. Devletlerin bu genel kavrayışları ve şiddeti doğal olarak diğerlerini madun durumuna düşürür. Yani katmerli bir madun içre madun hali... O madun ki her değişen durum ve anda başkasını madun durumuna düşürür.

politikası içinde olduğunu da okuyorduk basından. Kaynaklar ise Uluslararası Af Örgütü gibi örgütlerdi ve bu ihlallerin 2014'ten beri devam ettiğini söylemekteydiler.⁴⁰ Mesela, insan hakları örgütleri PKK/YPG'nin bölgede 2012 ile 2014 arasında aktivist, politikacı, gazeteci Kürt muhaliflerden en az 40 kişinin PYD ve PKK tarafından öldürüldüğünden bahsetmektedirler bir yerlerde.⁴¹

Bunların yanında PKK ve PYD'nin cezaevlerinden hiç söz edilmemektedir. Birçok kişiyi hapsettiklerinin ve hapishane, gardiyan ve askerlerinin daha doğrusu bir hapishane sistemleri kurduklarının sözü neden edilmez.⁴²

Clark, Greaber'in devlet olmayan devleti ima ettiğini belirtir. Anlaşıyor ki Lenin'in devletine benzemektedir bu. Ekim “devrimi” yalanının aynısını bugün Rojava olarak bize sunmaktan geri durmamaktalar ve Anarşist entelektüeller de buna çanak tutmaktadırlar. Nitekim Michael Taussing kantonların “*devlet fikrine karşı ve devlet olmasa da bir devletmiş gibi işlediğini*” belirtmekteymiş. Aslında bunu bir itiraf olarak almak daha doğru olur.

Peki meşhur anarşist Antropoloğumuz Greaber ne demiş: demokratik öz-yönetim olarak adlandırdığı “*bir devletin tüm biçimleriyle sahip olduğu*”, “*aynı politik gücün iki taraftan yaratmış olduğu bir ikili iktidar durumu*”. Eğer Marksist ve hatta Leninist bir geçmişimiz olmasa bunun ne demek olduğunu anlamayacaktık! Bu

⁴⁰ <https://www.voanews.com/a/syrian-kurds-accused-of-human-rights-abuses-against-arabs/3003693.html>

⁴¹ <https://kyleorton1991.wordpress.com/2018/03/03/human-rights-abuses-in-rojava-and-the-anti-isis-war/>

⁴² Fakat PKK'nin kurulduğu günden bu yana hem Türkiye hem de Suriye sınırları içinde ne kadar masumu –solcu aktivist, kendi safalarında insanlar ve tarafsız kişi vs.yi– katlettiğinden bahsetmiyoruz bu yazıda. Sadece bu isimleri yazsaydık ciltlerce kitap olurdu.

dil ve söylemin kendisi bize Bolşevik Rusya'sını ve Bolşevikleri hayli hayli hatırlatıyor. Öyle ya, zamanın anarşistleri de Lenin'i anarşist sanıyorlarmış. Bugün ise sosyal ekoloji, komüniter yapılar, liberter belediyecilik vb. gibi kavramları ödünç alarak yapılan otoriter uygulamaları meşrulaştırmak ve devletler arası ilişkilerde ve uluslararası ilişkilerde yer kapma yarışında muhalefet kesimlerini etrafında yedeklemek için aynı yöntemlere başvuruyorlar.

Devlet olmayan devlet bizzat devletin kendisidir

Bahsi geçen örgüt sadece bir hareketti. Bir savaş örgütü idi. Bugün devlet gibi davranan ve devlet "olmayan" bir örgüt var ise bunun adı pro-devlettir. Bunu bir diğer ifadesi bu örgütün hiçbir zaman Kürt ulusu ve ulusalcılık dışında bir söylem geliştirmemiş olmasıdır. Yani bu hareket her ne söylemle – geçmişte M-L ve Guaveracı ve hatta Maocu bir çizgiyi de es geçmeyen ve Stalinist olduğunu defaaten ifade etmiş olmalarını görmezden gelemez- var olursa olsun otoriter ve devletçi bir örgüttür ve damarlarında Kürt milliyetçiliğinin ve tabanında ve medyasında kimi zaman aşırı bir milliyetçiliğin izlerini dışa vuruyor.

Fakat bir noktada bu tezlere -ikili iktidar- karşı Clark dikkatlidir: *"fakat bu önemli konuda iyi niyetli olan devlet-benzeri, tehlikeli bir şekilde devletçi olma potansiyeli kazanır,"* der. Aslında devlet olduğunu bilir Clark ama Bookchin kadar kendi sosyal ekoloji tezlerine de yakın bir oluşumdan söz edilmesi onu etkilemiş benziyor.

Clark, kitabı anlatırken devamlı surette Graeber'den alıntılar yapmaktadır. Heyhat! Graeber ne ulvi şeylerden bahsetmektedir! Bu örgütün ne olduğunu bilmesek, sokaklarda yaptığı kitle katliamlarını bilmesek ve geçmişte Kürtlere kimlik dahi vermeyen Suriye devleti ile sıkı iş

birliğini ve istihbarat örgütü muhaberatla ilişkilerini bilmesek tertemiz anarşist bir örgüt ortaya çıkaracaklar. Bunlar her zaman devlet gibi davrandılar. Şimdi ise devlet olmanın yollarını yakalamak için uğraşıyorlar iddiasındaydık ve halen de aynı iddiadayız. Bizi rahatsız eden ise Anarşistlerin bu yalan ve manipülasyon ataklarının etkisiyle bu örgüt ve çevresine canı gönülden destek olmalarıdır.

Greaber'in polis akademisini ziyaretinde ona *“kimse-nin şiddetsiz mücadele yöntemleri ve feminist teori konusunda eğitim almadan silaha dokundurulmadığı-nın,”* anlatıldığına temas ediyor. Barış için savaşan devletten bir farkı yok anlaşılan... Türkiye'deki polis akademilerinde de insan hakları üstüne dersler verilmekte ama insan hakları ve hukukunun uygulamaları konusunda herhalde dünyanın en geri ülkelerinden biridir. Bu tarz örnekleri veren ve mevcut duruma meşruiyet sağlayanlar ise bilindik anarşistler.

Bunun yanında Rojava'da et yememe üzerine güzellemeler ise batılı orta sınıfın doğa ve hayvan hakları hassasiyetine hitap etmektedir. Belli ki bizim anarşistler de bundan kendilerine düşen payı alıyorlar.

Hele intihar üzerine güzellemeleri... bir başka “anti-kahraman” –kahraman sözünün çirkinliğinden olsa gerek– fedakar fedaileri açıklamakta. *“Yoldaşıyla beraber ölümü bekleyen anti-kahramanlar...”* Evet. Jargon bu. Ölüme güzellemeler yapan ve ölüme-doğru olan anti-kahramanların aslında yaşama-doğru-olmayı filizlendirdiğini ifade ediyorlar. Ölüme dair yapılan bu güzellemelerin “elle” dergisinde fotoğrafları basılan ve romantize edilen “YPG'li güzel gerilla kız”dan bir farkı yok.

İntihar eylemleri güzellemelerini yapmaktan geri durmuyorlar Rojava “devrimi”nin hayranları. *“Ölüm ve ya-*

şam arasında meydana gelen bu hassasiyetin dönüştürücülüğü ile uygarlığa dayanan tahakküm ve inkarın ataerkil mantığı ile mücadeleden geçtiğini” anlatıyorlar bu kitapta ve dolayısıyla Clark’ın makalesinde. Ve bu arada batılı orta sınıf kafasının karşılıksız vermenin –hayatını verme vb.– nihilist kapitalist uygarlıkça kavranamayacağını söylemekte. Kabile toplumlarında yaşayan ve Anadolu’da ve Orta Doğu’da halen yaygın olarak bulunan aşiret yapılarında vermenin ne anlama geldiğini onlar (Orta Sınıf ve anarşistler yazarlar) anlamamaktalar ve fakat aşiret mantığının halen devam ettiği ve izlerinin yaşandığı buralarda biz bunun ne olduğunu bilmekteyiz. Yani olağanüstü bir durum değildir buralarda verici olmak. Bu Rojava’nın yarattığı bir kültür değil Orta Doğu insanının zaten irasında olan bir haldir. Rojava’dan önce de vardı ve umarız var olmaya devam eder.

İlkel zamanların armağan “ekonomisi”ne gönderme yaparak dayanışmacı taraflarını da ifade ettikten sonra Battailci, Mausscu ve Bakhtinci cömertlik ve vericilikten de dem vurarak anarşist Rojava daha da anarşist kılınmış olmaktadır.

Peki, Clark’ın bu kadar da gözleri kör müdür? diye düşünebiliriz. O bunu farkındadır. Dolayısıyla karşı eleştirilere de yer vermekten geri durmaz. Ama dili bulanıktır. Clark, *“Rojava devrimi bu kadar geniş bir vade sahip olsa da belirli şüphelerden azade değildir. Bu kitapta pek tartışılmış olmasa da eleştirmenleri tarafından sorulan sorular göz ardı edilemez”* demiştir. Devamen PKK’nin devlet karşıtlığının prensipte değil bir Kürt devleti kurma mücadelesindeki pragmatik nedenlerden kaynaklandığı iddiasına yer verir. Aslen bizim de iddiamız budur. Kooperatif sistemle bu kocaman görevi yürütmesi mümkün değildir ve esasen uluslararası

güçlerin yardımı ve kaçakçılık vb. faaliyetler ayakta durmasına neden olmaktadır. Devlet olmayan devlet, devletin bizzat kendisidir.

Clark bu eleştirilerin bazılarının ideolojik karşıtlık temelinde olduğunu söylemektedir fakat bu ideolojik karşıtlığa değinmemektedir. Anlatılanların yanlışlığını ve göz ardı edilenleri ifade ettiğimiz bu yazı, bir propaganda çalışması izlenimi veren bahsi geçen kitaptaki Clark'ın ifade ettiklerinin doğru olmadığına da işaret etmektedir. Yaratılan hayali cennet tasavvurunun yıkılması gerektiğine temas etmektedir.

Clark, Öcalan'ın fikirleri ve Kürtler üstünde etkisinden bahsederken onun devrimci fikirlerinin Kürt tarihi ve kültüründe yattığını ve devrimci fikirlerini örneğin radikal eşitlik, adalet ve özgürlük fikirlerini Alevi İslam geleneğinden aldığını söylemekle yanılıyor. Öcalan'ın alevilikle ve geleneksel İslam'ın heterodoks kesimiyle alakasını kurması şaşırtıcıdır. Böyle bir şey yoktur. Din, PKK ve etrafı için sadece bir şeydir. Son yıllarda dine karşı daha esnek olmaları söz konusudur ama bu da aynen sosyal ekoloji ve anarşizm temayülleri gibi pratik, pragmatik ve politik nedenlerden kaynaklıdır.

Clark, bu topraklara yabancı olduğundan bu kültürün insanının lider, şeyh ve önder tapınma biçimlerine dair fikri bize şaşırtıcı gelmiyor. Der ki:

“Dahası, kimi liderlerin hedefi ne olursa olsun, tabanın gelişen gücü gelişmeye devam eden boyutlarıyla giderek artan etkin maddi bir güç oluyor.”

Böyle bir durumun anarşizm açısından onaylanabilir tarafı yoktur. Diyoruz ki durum kafanızdaki gibi değildir. Yaratılan önder, lider kültü tabanın maddi gücünü manipüle ederek onların ruhlarını esir alıyor buralarda ve anarşistler için en önemli olan bireysel irade burada liderin iradesine köle olmakta ve adanmaktadır. Bir lider

“peygamber”den etki alanı daha güçlü kişi karakterine bürünmektedir.

Buralarda M. Kemal bu hale sokulmuştur. Aynı şekilde Kürt illerinde kimi Kürtler için de Öcalan aynı forma sokulmuş yaşayan bir “put”tur.

Bu duygularla Clark bunun devrimci ve katılımcı demokrasi ve iyi bir gelecek için umut ışığı olduğunu, yaşayan devrimci bir ruh olduğunu da söylüyor. Ne kadar garip değil mi? Özellikle bir anarşisti böyle söyleten fenomenlere ve çaresizliğe bakınca hayıflanası geliyor insanın. Nasıl bir “iktidarsız”lık halidir ki emperyalizme yedeklenmiş ve bizzat onun dümen suyunda olan bir hareketi anarşizm açısından meşruiyetle kutsamaktadır. Buna iktidarsızlığı savunanların iktidarsızlık sızlanmalarını mı demek gerekir, bilemiyorum.⁴³

Biz de diyoruz ki görmek istediğinizi görüyorsunuz. Görmek istediğiniz şey olgunun kendisi değildir.

Son soru olarak, mesela, İsrail’de 1905’lerde kurulduğu ve bugün değişmiş de olsa varlığını sürdüren Kibbutzların (komünler) varlığı İsrail devleti için meşruiyet sağlar mı?

Yazık!

Sonuç olarak Clark’ın tanıtımını yaptığı kitap bir propaganda ve beyaz yıkama faaliyetinin bir parçası olarak görülmelidir ve Clark bu yanılsa olumlu puan verdiği için tanıtımıyla yanılsa çanak tutmaktadır. Graeber’i ise

⁴³ Buradaki “iktidarsızlıktan rahatsızlık” cümlesinde kastedilen iktidar, anarşizm ya da sosyal ekoloji adıyla görünmek, görünür olmak, kibre ve gurura esir olmak anlamında bir iktidar halidir. Bundan hareketle de bir anlamda edinilmiş kolektif bir kimliğin üstünlüğünü faş ederek kişisel ya da cemaat olarak bundan haz duymaktır. Durum olarak bunun diğer büyükleme ve kibirlenme hallerinden bir farkı yoktur ve hakikati görmek önünde –aynen ideolojiler gibi- perde olarak durur.

hiç ele almayalım... Peter Lamborn Wilson mı? Hakim Bey'imiz zaten gerçeklerle kurgu ve hayali fenomenleri birbirine karıştırıp başka dünyalar kurmakta uzmandır.⁴⁴

Q

⁴⁴ Onun metinlerinde oryantalizmi sezmemek ve görmemek imkansız gibidir. Oryantalist yanını görmek için Doğulu olup Batı'ya hayranlık duymadan oryantalizme bakmak gerektir zannederim. Oryantalistin hası şarklı entelektüellerde ve oranın yaygın batı hayranı hal-kında görülebilir de... Yani aslında bir çeşit oksidentalisttir Bey'imiz. Batı kültürü ve algı dünyası içinde yaşamak ve oraya ait olmak oryantalist olmaya teşne olmaktadır. Bundan hareketle belki de oksidentalizm, oryantalist olmaya zemin hazırlamaktadır. İşte bir problem alanı daha...

